

Gündelik Hayat Ekseninde “Bir Başkadır” Dizisinin Eleştirel Realist Bir Bakış Açısı İle Değerlendirilmesi

Merve Özer¹, Dilek Gül*²

Özet: Bu çalışma kapsamında “Bir Başkadır” dizisinin gündelik hayat gerçekliği bağlamında kadının toplumsal konumu başta olmak üzere öteki kavramsallaştırması, toplumsal farklılaşma ve bu anlamda oluşan eşitsizlik biçimlerinin etkisi ele alınmaktadır. Söz konusu olan süreç bireylerin yaşam dünyalarına ilişkin bilinçdışı kavramsallaştırması ile gerçekleşmektedir. Bireylerin dâhil oldukları toplum ve gündelik hayat içerisinde duygu ve düşüncelerine yönelik bastırma politikaları geliştirmeleri, hayatlarına belirli normalleştirmeler olarak yansımakta ve bu durum yalnızca bireysel değil toplumsal bir boyutu da kapsamaktadır. Bu anlamda bireylerin izah etme biçimleri ile yapı-mekanizmalara ilişkin anlama ve açıklama içeren eleştirel realist bir perspektiften yararlanılmakta ve söylem analizi kullanılmaktadır. Dizi ekseninde bireylerin hayatını şekillendiren yapı ve mekanizmaların etkileri ve bunlara nasıl tepkiler verdikleri kapsamında gündelik hayata ilişkin psikolojik ve sosyolojik analizlerin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin gerek gündelik hayat söylemleri gerekse de eylemleri düşünüldüğünde aile başta olmak üzere eğitim gibi kurumların yanı sıra bireyin yaşamına dahil olan tüm faktörlerin ve de bireylerin onun hayatında ve hayata ilişkin bakış açısında etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Benlik, Bilinçdışı, Eleştirel Realizm, Gündelik Hayat, İlişkisel Öteki, Varoluş

Evaluating the Tv Series “Ethos” from A Critical Realistic Point of view on the Line of Daily Life

Abstract: Within the scope of this study, in the context of the reality of daily life of the series “Ethos”, especially the social position of women and conceptualization of otherness, social differentiation, and in this sense, the effect of the forms of inequality are discussed. The process in point is occurred with unconscious conceptualization of individuals’ lifeworlds. Individuals’ development of suppression policies for their feelings in their society and daily lives is reflected as certain normalizations in their lives and this situation involves not only individualistic but also a social dimension. In this sense, it is benefited from a critical perspective that includes understanding and explanation of individuals’ way of explicating, and structure-mechanisms and discourse analysis are used. On the centerline of the series, the necessity of developing psychological and sociological analyzes related to daily life is emphasized within the scope of the effects of the structures or mechanisms that shape the individuals’ lives and how they react to them. Consequently, it is observed that regarding individuals’ daily speech and their actions, families and other educational institutions with all the factors has an effect on the individuals’ point of view and the way they live.

Keywords: Critical Realism, Daily Life, Existence, Individualism, Otherness, Unconscious Relationality

¹Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çanakkale, Turkey, ozermerve2293@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9919-5204

²Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çanakkale, Turkey, dilek_rose@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4055-9063

Received: 19 April 2021, Accepted: 6 August 2021, Online: 27 October 2021

* Corresponding Author

1. Giriş

Bu çalışma kapsamında toplumun ve dolayısıyla kültürün etkisi ile oluşan normalleşme algısının bireyler üzerindeki etkisinin yanı sıra kadın ve erkek ikiliğinin oluşturduğu eşitsizlik biçimleri ve tahakküm süreci sonucunda bir kimlik arayışının olduğu ve bu kimlik arayışı ekseninde bireyin kendine yabancılaşma sürecinin bastırılan duyguların yani kolektif bilinçdışı kavramsallaştırmasının hem birey hem de toplum düzeyinde ele alınması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda toplum içindeki bireylerin kendi kültürünü yaratma ve yarattığı kültür içinde kendi ördüğü ilişki kalıplarıyla kendi yaratımının dışında kalanlara yönelik ötekileştirme süreci ele alınmaktadır. Dizideki tüm söylemler, gündelik hayat içerisindeki ilişkiler genel olarak bakıldığında yaşam tarzları ekseninde ele alınmakta, çalışma bağlamında yaşam tarzlarından yola çıkarak gündelik hayat içindeki ilişkiler üzerine realist bir çerçeveden değerlendirme yapmak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın konusu “Bir Başkadır” dizisinin analizi bağlamında bireyin toplum içerisindeki konumu ve bu konuma hazırbulunuşluk düzeyi sonucu oluşturduğu yatkınlıkların aslında hem birey hem de toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkilere ilişkin farkındalık oluşturmaktır. Bireyin varoluşu düşünüldüğünde toplumun etkisini yadsımak mümkün değildir. Toplum içerisinde birey çoğu zaman bir kimlik edinebilmek ya da normal tanımlamaları içerisinde kalabilmek farklı bir ifade ile toplum dışında kalmamak adına normlara uyum sağlamak ve pek çok önyargıyı da bu normlar ekseninde oluşturmaktadır. Birey kendisi ve toplum arasındaki sınırı önyargıları ile bir zırh haline getirmekte böylece başta kendisi olmak üzere kendi varoluşundan uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda oluşan eşitsizlik biçimlerini farkında olmadan, sorgulamadan yeniden üreten bireyin düşünömsel bir bakış açısına sahip olması gündelik hayat içerisinde kendisini ve toplumsal bağlamlarını anlamlandırabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Çalışma ekseninde söylem analizi tekniğı kullanılmakta, dilin toplumsal yaşam içerisindeki ilişkiselliğı incelenmektedir. Bireylerin söylemlerine ve izah etme biçimlerine ulaşabilmek ve bu anlamda etkili olan yapı ve mekanizmaları açıklamak için eleştirel realizm ve eleştirel realizmin akıl yürütme teknikleri olan abdüksiyon ve retrodüksiyondan yararlanılmaktadır. Gündelik hayatı şekillendiren yapı ve mekanizmaları bireyler ve onların izah etme biçimlerinden yola çıkarak nasıl etkilendiklerini ve bunlara nasıl tepkiler verdiklerini açıklamak amaçlanmaktadır.

2. Bir Başkadır Dizisinin Genel Çerçevesi

Bir Başkadır dizisi, Türkiye içinde yaşayan insanların gündelik hayatı, birbirleri ile olan ilişki biçimleri, bireylerin içsel çatışmaları ve toplum içindeki eşitsizlik biçimlerini ele almaktadır. Dizideki karakterler, karakterlerin psikolojik durumları, mekânlar, dilin kullanımı, kıyafetler, toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımı gibi unsurlarla geleneksel ile modern ayrımının etkisi vurgulanarak toplumsal, bireysel ikilikler gösterilmeye çalışılmaktadır. İnsanın ve dolayısıyla toplumun değişimini bir süreç gibi ifade etmeye çalışan dizi, insan ve insanı anlama bağlamında duyguların insanın varoluş sürecindeki etkisi, bastırma ile oluşan pek çok bireysel ve toplumsal faktörün aslında izin verme ile kendini keşfetme ve hayata anlam katma farkındalığı ele alınmaktadır.

Dizi, Meryem adlı karakterin gündelikçi olarak çalıştığı evde bayılması ile başlamaktadır. Meryem karakteri geleneksel kültürün baskın olarak yaşandığı bir mahallede abisi, yengesi ve yeğenleri ile yaşamaktadır. Haftada üç ayrı eve gündeliğe gitmekte ve yaşadığı bu toplumsal kültür içinde hoca karakteri dini bir figür olarak ön planda, Meryem ve ailesinin kararlarında etkili bir rol modelidir. Meryem, bayılmaları üzerine kendileri için önemli bir karar merkezi olan hocaya danışmakta ve hocanın da rızasını alarak psikiyatriste gitmektedir. Peri karakteri eğitim ve yaşam koşulları anlamında Meryem’den oldukça farklı bir yaşam sürmektedir. Eğitimini ve yaşamının çoğunu yurt dışında geçirmiş bir terapist olduğu görülmektedir. Yaşam koşulları ve çevre faktörünün etkisinin yanı sıra ülkesine yabancılaşmış ve bu anlamda (başlangıçta) önyargılara sahip olduğu görülse de zamanla sahip olduğu önyargıları kırmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Yaşadığı koşullara ilişkin memnuniyetsizliğini de fark eden karakter hayatı farklı şekilde yaşamak istediğini belirtmektedir. Peri karakterinin terapisti olan Gülbin, Peri’nin önyargılarını keşfetmekte ve onu eleştirmektedir. Aynı zamanda kendi hayatındaki farklılaşmaları da bu ekseninde görmek mümkündür. Peri karakterinin yoga dersinde tanışarak arkadaş olduğu bir diğer karakter Melisa’dır ve bu karakter, oyunculuk yaparak hayatına devam etmekte olan ve oynadığı dizinin beklentisinin altında bir kitleye hitap ettiğini sürekli vurgulamaktadır. Ama aynı zamanda Peri ile olan diyaloglarında Peri’nin hayata bakış açısı, ötekileştirme söylemleri ile ilgili farkındalık yaratacak ifadeleri de bulunmaktadır. Dizide daha çok ön plana çıkan geleneksel modern ayrımı aile yaşantıları üzerinden görülmektedir. Meryem’in abisi Yasin, geleneksel kültürün içinde yetişmiş ve bunu ailesiyle yaşatmaya devam etmekte ama kendi kültürünün içinde çok alışıldık olmayan bir gece kulübünde çalışmaktadır. Ataerkil toplumun bireylere atfettiği toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmektedir. Eşi karakteri olarak Ruhiye ise; geçmişinde yaşadığı kadına yönelik cinsel taciz nedeniyle bastırıldığı duyguların içinde kaybolmuş ve ruh sağlığıyla ilgili ciddi problemler yaşamaktadır.

Dizi genel olarak karakterlerin yaşadıkları içsel yolculuklar ve çevrelerindeki insanların birbiriyle olan bağlantısı üzerine ilerlemektedir. Karakterler içsel çatışma yaşamakta, kendi varoluşlarını anlamlandırma ya da istek ve beklentilerini kendi içsel süreçlerinde çözmeye çalışmaktadır. Birbirleriyle olan ilişkisel örüntüleri kendi varoluş sancılarını çözümlene adına önemli rol oynamaktadır.

3. Gündelik Hayat ve Eleştirel Realizm

3.1 Gündelik Hayat İçerisindeki Temel İkilikler ve Tözcü Algı

Gündelik hayat, içerisinde sıradanlığın rutinleştirildiği alışkanlıkların ise strateji ve taktik geliştirmek dolayısıyla normal kabul edildiği bir perspektif sunmaktadır. Lefebvre'nin de üzerinde durduğu üzere (2013, s. 49), bireyler gündelik hayatın hem içinde hem de dışında yer almaktadır. Bu yüzden gündelik hayata ilişkin bilgiye ulaşabilmek amaçlı gündelik hayata ilişkin temel pratikleri incelemek gerekirken bu noktada ise dil oldukça önemli bir konuma sahiptir. Gündelik hayat gerçekliğin parçasıdır ama gerçeklikle örtüşmemekte yaşantı, yitip giden öznellik, duygular, duyumsallıklar, alışkanlıklar ve davranışları içermektedir (Lefebvre, 2010, s. 11).

Cioran'ın da belirttiği üzere (2013, s. 101), “Alışkanlık var olma şaşkınlığımızı köpürtmektedir: Oluruz ve bunun üzerinde durmayız var olanlar sığınağındaki yerimizi doldururuz”. Bu çerçevede varoluş-öz kavramsallaştırmasına değinmek gerekmektedir. Sartre varoluşun özden önce geldiğine değinmekte ve şunu ifade etmektedir:

Kendimi dünyaya atılmış bir şekilde bulduktan sonra kendimin tanımını başka hiçbir nesne ve yaşam formunun yapamayacağı bir şekilde kendim oluştururum. Bana bir etiket yapıştırıp beni tanımlayabileceğinizi düşünüyorsanız yanılıyorsunuz çünkü ben her daim yapım aşamasındayım. Bilincimi kazandığım ilk andan ölümün gelip onu yok edişine kadar kendimi eylemlerimle sürekli yeniden yaratırım. İnsanlığımın en temel niteliklerinden biri olan bu hal insan olmanın kendisidir. Beni ben yapan özgürlüğümdür: ne daha azı ne daha fazlası (Bakewell, 2016, s.6).

Gündelik hayat bireyin varoluş sürecini belirlediği bir alandır ve varoluş, sonsuzla sonludan edebiyetle zamansaldan doğan ve bunun bir sonucu olarak sürekli bir çaba içinde olan bir çocuktur. Varoluş sonsuzla sonlunun edebiyetle zamansalın bağlantısını ifade etmektedir (Politis, 2012, s.48-49). Gündelik hayat çoğu zaman öznel bir nitelikte olmasına rağmen genel toplumsal kanıları da içerisinde barındırmakta ve öznel bir

görünümüne dönüşmektedir. Söz konusu olan bu durumu bireylerin ilişkilerinde gözlemlemek mümkündür.

Goffman’ında belirttiği üzere (2014, s.15), insanlar, genelde buldukları ortama yeni biri girdiği zaman hakkında bilgi edinme ya da hali hazırda sahip oldukları bilgileri kullanma çabasına girmektedirler. Bu kavramsallaştırma biçimi pratik nedenler ya da farklı bir ifade ile belirtmek gerekirse merakın pratik nedenleri söz konusu olduğundan Goffman ve Bourdieu arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu bakış açısı günlük yaşamda ilk izlenimlerin önemli olduğuna ilişkin bir yaklaşımı da belirtmektedir (Goffman, 2014, s.24). Söz konusu olan hakkında bilgi edinme ve hali hazırda sahip oldukları bilgileri kullanma biçimleri aslında bir anlamda habitus kavramı ile ilişkilidir. Birey kendi içinde ve dışarıdan bir etki ile oluşturduğu yatkınlıklarına bağlı olarak kendi benliğini inşa etmekte ve bu inşa süreci sonucunda ise bir ritüeli yeniden üretmeye başlamaktadır.

Goffman’a göre (2019, s.52), bir ritüel olarak benlik, düzenin temelde uzlaşma ve uyum çizgisinde şekillenmektedir. Ritüeller ile en görünür biçimde dinde karşılaşmakta fakat temel yapı gözlendiğinde gündelik hayattaki etkileşimler dâhil onların her yerde var oldukları fark edilmektedir (Goffman, 2019, s.196). Gündelik hayatın ritüellerinin en açık biçimde formüle edilmiş olanları nezaket ve görgü kurallarına karşılık gelmektedir. Goffman’a göre bu kurallarda bireyin kendisine ve diğer insanlara ilişkin daha özel idealleştirmeler sunmaktadır (Collins, 2015, s.227). Kurallara bağlılık, davranışların sabitlenmesine ve kalıplaştırılmasına yol açmakta ve davranış kuralları bireyi genel olarak iki yoldan etkilemektedir: doğrudan hangi ahlaki sınırlar içerisinde davranması gerektiğini belirleyen yükümlülükler olarak ve dolaylı olarak diğerlerinin ahlaki açıdan kendisi hakkında nasıl davranmak zorunda olduğunu belirleyen beklentiler olarak. Davranış kurallarının yönlendirdiği çoğu eylem düşünmeden yapılmaktadır (Goffman, 2019, s.61).

Bu anlamda davranış kurallarının daha çok ön planda olduğu etkileşim ve konuşma ilişkisine değinmek gerekirse konuşma kendi sınırlarını muhafaza etme eğiliminde olan küçük bir toplumsal sistemdir; kendi kahramanları ve hainleri olan ufak bir bağlılık ve sadakat toprağıdır. Yabancılaşma her tür konuşmada ortaya çıkabilmekte ve bu durum etkileşime yabancılaşma sürecini meydana getirmektedir (Goffman, 2019, s.132). Bu bağlamda Goffman (2019, s.148-151) katılım yükümlülüklerinin şartları, konuşma benzeri etkileşimler (sözlü olmayan) ve odaklanmamış etkileşim üzerinde durmaktadır. Toplumsal karşılaşmalar katılımcıların bunlara verdiği öneme göre farklılaşmaktadır. Kişinin toplumsal birliktelik anlarında hangi şekillerde çizgi dışına itildiğine bakarak onun çok daha fazla zamanını alan şeylere karşı nasıl yabancılaştığına dair bilgi edinilebilmektedir (Goffman, 2019, s.154-155). Etkileşim ritüelleri insanların puanlar kazanmak örneğinin doğru temaslar kurmak, rakipleri utandırmak veya mağlup etmek toplumsal

üstünlük iddia etmek için kullanabilecekleri silahlardır (Collins, 2015, s.228-229). Etkileşim ritüellerini anlamlandırabilmek için oyun ve alan ilişkisi başta olmak üzere ontolojik güvenlik, ontolojik suç ortaklığı, nezaket ve güven deneyleri kavramlarını incelemek gerekmektedir.

Şekil 1. Oyun ve Alan İlişkisi

Giddens’in ontolojik güvenlik terimi, beşeri faillerle içine yerleştirdikleri toplumsal gerçeklikler arasındaki ilişkiden meydana gelmekte, habitus ise ontolojik güvenliğin üretiminde ve yeniden üretiminde belirleyici rol oynamaktadır (Thorpe, 2015, s.183). Bu noktada karşılıklı bağımlılık ilişkileri figürasyonlar oluşturmak amacıyla bir araya gelmekte böylece figürasyonlar içinde hareket eden bireyler habitusun toplumsal dünyaya ilişkin bedenselleşmiş bir his olarak işlev gören yatkınlıkları edinmektedirler (Powell, Depelteau, 2015, s.24-25). Bu ekseninde ontolojik güvenlik ve ontolojik suç ortaklığı ilişkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü dâhil olunan alan içerisinde bireyler çoğu zaman güvenlik esasına bağlı olarak bir tür suç ortaklığı içerisine girerek alanı yeniden üretmektedirler. Bu anlamda Goffman’ın nezaket kavramsallaştırması da diğer iki kavram ile ilintilidir. Goffman, aktörleri başkalarının izlenimlerinden hareketle kendi eylemlerini yönetirken kasıtlı bir şekilde kendi çıkarları doğrultusunda rollerini oynayan failleri betimlerken rollerin dışında normları da ele almaktadır. Garfinkel’in güven deneyleri ise rutin eylemlerin dengesini bozarak ortaya çıkan durumları tespit etmeye yönelik bir çabayı içermektedir (Esgin, 2018, s.22). Giddens söylemsel bilinç, pratik bilinç ve temel güvenlik sistemleri üzerinde durmaktadır. Bu üçlünün psikanalitik modeldeki ego, süperego ve idin yerini alması amaçlanmaktadır. Temel güvenlik sistemi benliğin ve toplumsal kimliğin temel varoluşsal parametrelerini içermektedir. Ontolojik güvenlik arayışı pratik ve söylemsel bilincin yaptığı eylemleri gözetim altında tutmak için genel bir güdülenim sağlamaktadır. Bilinçdışı temel güvenlik sisteminin aksine hiçbir engelleme ya da bastırma pratik bilinci

korunmamaktadır. Bu iki bilinç düzeyinin ortak kaynak noktası hafızadır. Söylemsel ve pratik bilinç eylem bağlamlarında işe yarayan psikolojik hatırlama mekanizmalarına işaret etmektedir (Halbwachs, 2018, s.101-102). Habitus ve alan arasında ontolojik bir suç ortaklığı bulunmakta ve habitus bu suç ortaklığında ürünü olduğu toplumsal dünyayla ilişkiye girdiğinde kendini sudaki balık gibi yani evinde hissetmektedir. Bu anlamda habitus alanla içsel olarak ilişki bir tavır içerisinde yer almakta ve habitus, toplumsal yapıların içselleştirilmesini ifade etmekte iken alan habitusun dışsallaşması veya nesnelleşmesi olarak ortaya çıkmaktadır (Vonderberghe, 2012, s.408). Bu yüzden bilinç, her zaman belli türden temsilcilerle bağlantılıdır: duygulanımlar, duygular ve hisler de hem bilinçteki hem de bilinçdışıdaki temsilcilerle ilgilidir. Bilinçdışı düzeyde ise psişe-bilinç düzeyinde olduğu gibi her zaman ve zorunlu olarak temsil edilmektedir (Halbwachs, 2018, s.163-164).

Bilinçdışının bilgisine nasıl erişileceğini soran Freud, bu soruya şöyle yanıt vermektedir: Bilinçdışını kuşkusuz ancak bilinçli şeyler olarak bilinçli şeylere dönüştürdükten ya da bilince tercüme edildikten sonra bilebiliriz (Halbwachs, 2018, s.173).

Bilinçdışı psişik enerjinin yapılaşması önemli bir oranda toplumsal unsurlara bağlıdır. Bilinçdışının kullandığı temsiller ego ve süpereo kuruluş sürecinde içselleştirilen nesnelere bu nesnelere içgüdüsel yatırımı bütün bunlar toplumsal kaynaklıdır ya da toplumsal bakımdan belirlenmiştir (Halbwachs, 2018, s.239). Bastırılan duygu ve bedensel bir tepki (Örneğin, Meryem karakterinin histerionik konversiyon Ruhiye karakterinin majör depresif bozukluğu'nun olması) arasında ilişki söz konusudur. Dizi ekseninde söz konusu olan bastırma Meryem karakterinde düğün, nişan eksenli olarak ortaya çıkan bayımlarda ve Ruhiye karakterinde ise geçmişte yaşadığı olaylar ekseninde görülmektedir. Bu bağlamda yaşanan çevre ve toplumsal kabullerin yanı sıra yaşanan travmatik olayların insanların hayatlarındaki etkisi hem beden hem de duygu durumundaki değişikliklerde söz konusu olmakla birlikte hayatı şekillendirmektedir. Aslında bastırılan duyguların çoğu zaman farkında olamadan ya da görmezden gelinerek özellikle de birey toplum ilişkisindeki ötekileştirme biçimleri söz konusu olduğunda zamanla çoğalan keskin sınırların oluşumundaki en önemli etkidir.

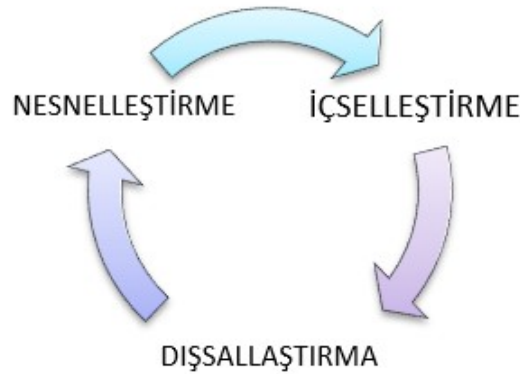
Bilinci bastırmanın bilinçdışı değil bilinç olduğunu belirten Deleuze ve Guattari'e göre (Buchanan, 2014, s.58), “bilincimiz bilmese de bilinçdışımızın farkedip yanıt verdiği bir şeyi ifade etmektedir”. Bu anlamda bilinçdışını anlamak için öncelikle onun nasıl yeniden üretim sürecine dâhil olduğunu anlamak gerekmektedir. Çünkü Lacan'ın da belirttiği gibi bilinçdışı dil gibi yapılanmıştır (Buchanan, 2014, s.142). Dil oyunları pratiklere doğrudan bağlıdır ve dil insanın kendisinin davranış ya da eylemlerinin sonuçlarını

daha öngörülebilir kılarak iletişimi ve eylemlerin eşgüdümünü sağlayan bir araçtır; dilin kullanımı ortak pratikler bağlamında ortaya çıkmaktadır (Kivinen, Piironen, 2012, s.171).

Psşe analizi, psşenin gelişiminde toplumsal etkilerin çok net bir tespitine ve bu etkilerin işlediği düzeyin belirlenmesine imkân vermektedir. Bu toplumsal etkiler iki düzeyde işlemektedir:

1.) Derin bilinçdışı bir düzey; bu düzey psşenin kullandığı temsil/tasavvurları ego ve süperego faillerinin kuruluş sürecinde içselleştirilmiş nesnelere sağlamakta ve bu nesnelere içgüdüsel yatırımının tipini ve düzeyini etkilemektedir.

2.) Bilinç düzeyi; bu düzey bilinçli düşüncenin kullandığı kavramlar simgeler ve normların bilişsel sistemlerinin yanı sıra bireyin akılcı bir biçimde uyarlandığı nesnel çevreyi sağlamaktadır (Halbwachs, 2018, s.259-260). Anlam ve pratiğin mantığı bilinçdışı ve onun kipiyle bağlantılandırılarak Bourdieu'nün pratiğin mantığına uygun bir kuramlaştırma da yapılabilmektedir. Pratikle habitus arasındaki bağlantı pratikle bilinçdışının toplumsal yapılaşması arasındaki bağlantıdır (Halbwachs, 2018, s.253). Bu bağlamda toplumsal yapılaşma ile gerçekliklerin ilişkili olduğuna değinmek gerekmektedir çünkü çoklu gerçeklikler arasında kendini üstün gerçeklik olarak sunan bir gerçeklik vardır ve bu gündelik hayat gerçekliğidir. Gündelik hayat gerçekliği, öncelikle nesnelleşmiş yani “ben” sahneye çıkmadan önce nesnelere adlandırılarak bir nesnelere düzeni tarafından oluşturulmuş gibi görünmektedir (Berger, Luckman, 2008, s.34-35).

Şekil 2. Gerçekliğin Sosyal İnşası

Gündelik hayat içerisinde gelişen bu döngü ekseninde anlam meydana gelmektedir. Birey kendi varlığını sosyal dünyadan dışsallaştırırken aynı anda bu dünyayı nesnel bir gerçeklik olarak içselleştirmektedir (Berger, Luckmann, 2008, s.189). Berger ve Luckmann'a göre sosyal gerçeklik üç diyalektik moment (dışsallaşma, nesnelleşme ve içselleşme) arasındaki ilişkiden oluşmaktadır. Dışsallaşma, insanların hem fiziki hem de zihni faaliyetleriyle dünyaya doğru sürekli taşmaları iken nesnelleşme, kendi asli üreticilerini

kendilerinden çok dışa dönük bir olgusalılık olarak karşılayan bir gerçekliğin bu faaliyetinin sonucunda ulaşılan bir noktadır. İçselleşme ise söz konusu gerçekliğin kendisini bir kez daha nesnel dünyanın yapılarından öznel bilincin yapılarına aktarırken insanlar tarafından tekrar kendi içlerine mal edilmesidir. Yani dışsallaşırken toplum, bir insan ürünü; nesnelleşirken sui generis (nevi şahsına münhasır); ve içselleşmede ise insan artık, toplumun bir ürünü olmaktadır (Tekin, 2014, s.37). Meryem ve terapist Peri karakterinin yaşam biçimleri dikkate alındığında her ikisinin de farklı yaşam koşullarına dahil içselleştirme, dışsallaştırma ve nesnelleştirme pratiklerini gözlemlemek mümkündür. Çünkü toplumsal gerçeklikler ve buna bağlı olarak yaşam koşullarının yanı sıra toplumsal gerçeklikler içerisinde varlığını sürdüren toplumsal açmazlar ve içsel çatışmaların aslında her bireyin sahip olduğu toplumsal kodların hâkimiyetinin göstergesidir. Bu göstergeler ise içselleştirme, dışsallaştırma ve nesnelleştirme ekseninde kendilerini göstermektedir.

Birey, hem toplumdan bağımsız hem de bireyleşme sürecinde topluma bağımlı olarak kendisini var etmektedir. Bireyin kendini var etme sürecinde kendisi dışındaki yakın çevresi olan diğer bireylerin toplumla oluşturduğu içselleştirme süreci de bireyin kendisinin yaratmadığı bir içselleştirmeye dâhil olmasına neden olmaktadır. Çünkü birey toplum içerisinde diğer bireylerden tamamen yalıtılmış bir anlamlı ben, varoluş yaratamamaktadır. Bu yalıtılmamışlık bireyin belli sosyal süreçlere dâhil olmasını, toplumsallaşmasını, sosyalizasyon süreçlerine katılmasını getirmektedir. Berger-Luckmann’a göre (2008, s.191-192): “*Sosyalizasyon, bireyin bir toplumun ya da toplumun bir kesitinin nesnel dünyasına kapsamlı ve tutarlı şekilde girmesi olarak tanımlanabilir. Her birey, içinde kendi sosyalizasyonunda iş başında olan anlamlı ötekilerle karşılaştığı nesnel bir sosyal yapının içine doğar*”. Doğmuş olduğu bu sosyal yapı da bireyin kimlik edinme sürecinde içselleştireceği ama aynı zamanda dönüştüreceği tüm özellikleri içinde bulundurmaktadır. “*Her kimlik edinme, spesifik bir sosyal dünyaya işaret eden ufuklar içerisinde vuku bulur. Çocuk, adlandırıldığı şey olmayı öğrenir. Her ad, tasarlanmış bir sosyal konuma sırasıyla işaret eden bir adlar dizini demektir. Bir kimlik verilmiş olmak, bu dünyada spesifik bir yere konulmuş olmayı gerektirir. Bu kimlik, çocuk tarafından ne ölçüde öznel olarak ediniliyorsa, o ölçüde de toplumun damgasını taşır*.” (Berger, Luckmann, 2008, s.194).

Benlik ve bu anlamda kimlik ilişkisine değinmek gerekirse kimlik, sosyal süreçler oluşturmakta ve bir kez somutlaştığında sosyal ilişkiler tarafından idame ettirilerek değiştirilmekte ve hatta yeniden biçimlendirilmektedir. Kimliğin oluşumu ve idamesini içeren toplumsal süreçler, toplumsal yapı tarafından belirlenmektedir (Berger, Luckman, 2008, s.250). Benlik, toplumsal yapıdan bağımsız bir konumda olmamakla birlikte eylem ve etkileşim ekseninde şekillenen farklı benlik tanımlamalarını içermektedir.

Örneğin erkekler ile kadınlar, bir toplumda hatırı sayılır derecede farklı sosyal dünyalarda “ikamet ediyor” olabilirler. Eğer hem erkekler hem de kadınlar asli sosyalizasyonda anlamlı ötekiler olarak işlev görüyorlarsa, çocuk için bu farklı gerçeklikler açısından aracılık ederler. Bu durum, kendi başına, başarısız sosyalizasyon tehlikesini doğurmaz. Gerçekliğin sosyal olarak kabul görmüş eril ve dişil versiyonları ve ayrıca buna dair bir bilinç, asli sosyalizasyon sürecinde aktarılır. Dolayısıyla, erkek çocuğu için eril versiyonun, kız çocuğu içinse dişil versiyonun önceden tanımlanmış bir hâkimiyeti söz konusudur. Çocuk, diğer cinsiyetten anlamlı ötekilerin kendisine aracılık ettiği kadarıyla, diğer cinsiyete ait olan versiyonu bilecektir ama bu versiyonla özdeşleşmeyecektir (Berger, Luckmann, 2008, s.242).

Gadamer hakikat arayışını sürdürmektedir ve ona göre her anlama tarih içerisinde konumlanmakta, belirli referans çerçevesi gelenek veya kültür içinden anlama sürecidir. Gerçekte anlama dil aracılığıyla hayatın hayatla dolayımlandığı ontolojik bir somut insani diyalog sürecidir. Gadamer’in ifadesi ile bir dili anlama “bir yorumlama prosedürü gerektirmektedir”. Bir dili anlamak onun içinde yaşayabilmektir. Gadamer’in Verstehen yaklaşımında sözgelimi insanların geçmişteki eylemlerini yorumlayarak anlamının öznel anlama değil aksine bir başka geleneğe geçmiş ve bugünü sürekli ilişkilendirecek biçimde nüfuz etmek olduğu vurgulanmaktadır. Ancak anlamayı doğadaki olayların açıklamasından oldukça farklı bir şey olarak gören Gadamer anlamının eylemlerinin anlamı anlaşılacak insanların deneyimlerini psikolojik olarak yeniden yaşamaya dayandığı görüşünü reddetmektedir. Anlama, diyalog aracılığıyla ulaşılmakta, Gadamer hakikat arayışını sürdürmektedir ve ona göre her anlama tarih içerisinde konumlanmakta, belirli referans çerçevesi gelenek veya kültür içinden anlamayı ifade etmektedir. Gerçekte anlama dil aracılığıyla hayatın hayatla dolayımlandığı ontolojik bir somut insani diyalog sürecidir ve Gadamer’in ifadesi ile bir dili anlama bir yorumlama prosedürü gerektirmemektedir. Bir dili anlamak onun içinde yaşayabilmektir (Giddens, 2019, s.78-79). Söylem ve pratiklerin birbirlerine eklememesi açısından “söylemin söylemsel olmayan pratiklerden türemesinin formlar nedir?” sorusu üzerinde durmak gerekmektedir. Söylem, düzeni söylemsel olmayan pratiklerin söyleme eklememesi biçimleri itibarıyla belirlemektedir (Foucault, 2013, s.15). Gündelik hayattaki pratikler ve söylem ilişkisini habitus kavramsallaştırması ekseninde ele almak gerekmektedir.

Habitus, insanın varoluşu ya da bedenleşmiş toplumsallık olarak habitus, dünyayı belli bir dünya olarak var eden şeydir. Pascal, “Dünya beni içeriyor ama ben onu anlıyorum” şu halde toplumsal gerçeklik iki kez var olur: Şeylerde ve beyinlerde, alanlarda ve habituslarda, eyleyicilerin içinde ve dışında (Tatlıcan-Çeğin, 2014, s.306). Habitus ve alan kavramsallaştırması aslında içselleştirme ve dışsallaştırma ile ilişkili bir

konumda yer almaktadır. Buna göre içselleştirilen şey toplumsal yapı ve mekanizmalarla ilintili iken bu yatkinlıkların yansıması olan alan ise dışsallaştırmaya karşılık gelebilmektedir. Eylemlerin yeniden üretim süreci dikkate alındığında aslında eylemlerin sonuçları ile yapıların beklentilerinin nasıl etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir. Buna göre oyun, alan içinde farklı konumları işgal edenler arasında cereyan eden toplumsal mücadeleleri kavramaya yönelik açıklayıcı bir anahtar görevi görmektedir. (Tatlıcan, Çeğin, 2014, s.320). Meşrulaştırıcı sistemlere dair analizlerinde çarpıtma/tahrif etme anlamında bir ideoloji nosyonu geliştirmemiş olmaları da, diğer eleştiricilerin de dikkat çektiği üzere, Berger ve Luckmann’ın formüle etmeye çalıştıkları toplum teorisi hakkında bize bir ipucu vermektedir. Bu toplum teorisi içerisinde “şeyleşme”yi öznel bir fenomen olarak tarif etmenin kaçınılmaz olduğu görülmektedir; zira şeyleşmenin nesnel temellerine dair bir teorik yönelimin bizzat verili kurumları sorunsallaştırması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu noktada son olarak, gerçek anlamıyla bir “ideoloji” ve “yanlış bilinç” kavrayışına varmayı imkânsızlaştıran şeyin belki de bizzat fenomenolojik parantezin kendisi olduğunu söylemek gerekecektir (Balkız, Öğütle, 2012, s.48). “Normalleştirme iktidarı” adını verdiği mekanizma; bir yandan da, mikro (yerel, disipliner düzey) ve makro (genel, “toplumsal” düzey ve devlet aygıtı) düzeyler arasındaki ilişkileri netleştirmek amacındadır. Norm ekseninde normal- anormal: Toplumsal bir normun inşası her zaman için giderilmek istenen bir eksikliğe ya da değiştirilmek istenen bir duruma işaret eder; “normalleştirmek gereken” dağınık ve çeşitli bir veri bütünü öngörür. Anormal olan bu yüzden normal olana göre “varoluşsal olarak birincil, mantıksal olarak ikincildi. Norm belirlenmeden ve normal olan var edilmeden evvel anormal olanın bu şekilde belirtilmesi elbette mümkün değildir, ancak söz konusu normun oluşturulmasının somut nedeni yine de anormal olanın -bu biçimde adlandırılmayan varlığıdır (Foucault, 2013, s. 18-19).

Toplumsal oyunlar, kendilerinin oyun olduklarını unutturan oyunlardır ve illusio zihinsel yapılarla toplumsal uzayın nesnel yapıları arasındaki ontolojik suç ortaklığı ilişkisinin sonucu olan bir oyunla aramızda kurulan büyüülü ilişkidir (Tatlıcan, Çeğin, 2014, s.321).

Giddens’a göre gündelik hayat bir süre/akış, Schutz’un ifadesiyle insan uyanırken devam eden bir sürekliliktir ve bu yüzden eylem kendi oluşumunun bir parçası olan temel bir zamansallığa sahiptir. Dolayısıyla eylem bir akıştır (Tatlıcan, Çeğin, 2014, s.329-330). Bu anlamda Schutz’a değinmek gerekirse, Schutz yaşantı dünyası, sağduyusal dünya veya gündelik dünya üzerinde durmakta ve bağlantı fikri Schutz’un yazılarında önemli bir konuma sahiptir. Ona göre başkalarının davranışlarını anlama bir tipleştirme süreci olarak incelenebilir; birey bu tipleştirme sürecinde diğerlerinin yaptıkları şeylerin anlamlarını kavramak için öğrenilmiş yorumlama şemalarına başvurmaktadır. Schutz’a göre yorumcu sosyolojik yöntemin amacı eylemin öznel temellerini aydınlatmak için tipik davranış biçimleri hakkında teorik modeller inşa

etmektedir (Giddens, 2019, s.46-50). Husserl ise dünya içinde yaşanılana odaklanmaktadır ve bu kavrama olan vurgusu onu tarihsel somutluğa yakınlaştırmaktadır. Ona göre dünyevi varoluş fenomenolojik olarak inşa edilmekte ve niyetsellik /yönelimsellik içsel bir özne ve nesne ilişkisidir. Dünya içinde yaşanan kavramsallaştırması özden varoluşa yönelişi ifade etmektedir (Giddens, 2019, s.44-45). Schutz’u izleyen Garfinkel sosyal bilimlerden ziyade pratik gündelik hayatın ilgileriyle bağlantılı türden pek çok rasyonalite biçimi tespit etmektedir. Garfinkel; bilimin rasyonalitesi/sağduyunun veya doğal tutumun rasyonalitesi ayrımı üzerinde durulmaktadır. Garfinkel, doğal tutumun gündelik hayat içinde aktörler tarafından somut bir olgu olarak nasıl gerçekleştirildiğiyle ilgilenmektedir. Ona göre etnometodolojinin temel önermesi ise şöyledir; üyelerin düzenli gündelik ilişki ortamlarını ürettikleri ve düzenledikleri etkinlikleri ile onların bu ortamları açıklanabilir kılma prosedürleri aslında aynı şeyler olmakla birlikte, toplumsal pratikler organizasyonunu şekillendirdikleri rutin gündelik etkinlikler aracılığıyla sürdürülür ve bu rutin gündelik etkinlikler içinde oluşumlar olarak ortaya çıkmaktadırlar (Giddens, 2019, s.54-56). Etnometodolojik araştırmalar düzenlemeler formüle etmeye veya önermeye çalışmamaktadırlar. Etnometodolojinin amacı bizzat toplumsal pratiklerin açıklanabilirliğini amaçlamak ve bir eylem kesinlikle sadece açıklanabilir olduğu ölçüde rasyonel olarak alınabilir. Toplumsal hayatın gündelik ortamlarının üretildiği faaliyetler ile aktörlerin bu ortamları açıklanabilir kılma prosedürleri aynı şeylerdir (Giddens, 2019, s.59-61).

Schutz, toplumun araştırılmasına uygulamaya ve özelde sosyal dünyanın bizleri gündelik temelde nasıl bir arada tuttuğunu analiz etmeye çalışmaktadır. Gündelik sosyal düzende üç anahtar unsur belirlemektedir; sağduyu bilgisi, tipleştirmeler, karşılıklıdır. Öznelerarasılıkla ilgili bu üç unsur birlikte gündelik hayatın görünür düzenini yaratmaktadır. Gündelik hayatın temelini oluşturan ana kabulleri insanların kendi hayat tarzlarını, rutinleri düzenlemekte ve diğerleriyle iletişim kurmanın ve birlikte yaşayabilmenin temeli olarak sağduyusal bilgileri inşa etmekte kullandıkları tipleştirmeleri ortaya çıkarmaya ve anlamaya çalışmaktadır. Bizzat hayattan uzak soyut kavramlar ve bilimsel teoriler geliştirerek hayatı nesnel ve dışarıdan araştırmak değil aksine onun içine girmek ve onu üyelerinin gözüyle görmektir (Slattery, 2010, s.233-234). Schutz’un amacı anlamın sosyal dünyadaki oluşumunu, sağduyu gerçekliğinin inşasını açıklamaktır Sosyal gerçekliğin kendisi vasıtasıyla analiz edilerek kavranabileceği bir yöntem geliştirmektedir. Bilginin sosyal dünyadaki yaratılışını incelemektedir. Her türlü bilgi tanımı gereği sosyaldir veya öznelerarasıdır (Hekman, 1999, s.44-45).

Schutz, insanlar, kendi bilinç akışları içinde yaşarken başkalarının bilinçlerini hangi biçimde kavradıkları ile ilgilenmektedir. Öznelerarasılık kavramını, geniş anlamda toplumsal dünyaya, özellikle bilginin toplumsal doğasına yönelik bir ilgiyi kastetmek için kullanmaktadır. Toplumsal dünyanın yaşam-dünyası veya günlük yaşam dünyası olarak adlandırılan bir boyutu öznelerarası bir dünyayı işaret etmekte-

dir ve bu dünya içinde insanlar hem toplumsal gerçekliği yaratırlar hem de kendilerinden önce gelenlerin yarattıkları önceden var olan toplumsal ve kültürel yapılar tarafından sınırlandırılmaktadırlar (Ritzer, 2014, s.219).

Hepimiz kendi dünyamızda yaşarız, ancak bu dünyayı ve diğer birçok şeyi, diğer insanlarla her gün paylaşır ve bilincimiz ve empati sayesinde dünyayı onların gözüyle benzer şekilde algılayabiliriz (Slattery, 2010, s.235).

Kendine has bağımsız bir gerçekliğe sahip olmayan fizik dünya duyular aracılığıyla anlaşılakta ve yorumlar ekseninde yeniden yaratılmaktadır (Slattery, 2010, s.232). Buna bağlı olarak duyular aracılığıyla yaratılan bu dünya kültür ve pek çok duygu kavramsallaştırması ile ilişkili olmaktadır. Örneğin suç ve aşk gibi kavramlar tamamen insanların yarattıkları şeylerdir, varoluşları tamamen insanların algılarına, onların yorumları ve yükledikleri anlamlara bağlıdır (Slattery, 2010, s.232). İnsanların algıları toplum düzeyinde gerçekleşen teknolojik gelişmelerle de değişerek dönüşmekte ve bireyler kendi varoluşlarına, diğer bireylere ve nesnelere farklı anlamlar yükleyerek, yorumları da bu doğrultuda değişim yaşamaktadır. O halde insanın varoluşunu, diğer insanlarla etkileşim içinde kendi içsel bütünlüğünü tamamlama ya da kendine dönüş süreci olarak ele alırsak; insan yaratımı kavramların da bu süreç içinde sürekli bir değişim, yenilenme içinde olduğu düşünülebilmektedir. Toplum kendine ait bir varoluşa orada bir şey değil, aksine, gündelik yaşantılar sırasında rutinler, etkileşimler ve diğerleriyle paylaşılan ortak kabuller aracılığıyla yaratılan ve yeniden inşa edilen bir şeydir (Slattery, 2010, s.232). Bu noktada diziye değinmek gerekirse gündelik hayatta tekrarların oluşturduğu davranış kalıplarına örnek olarak Meryem karakterinin gündeliğe gittiği her yeni gün evden çıkıp otobüse binmesi ve gündeliğe gittiği evde ayakkabılarını değiştirmesi kalıplaşmış bir günlük rutin sahnesi olarak görülmektedir. Günlük rutinler ve kavramsallaştırmalar kültürel kodların yansımaları olmakla birlikte çoğu zaman sorgulanmayan ancak sorgulanması gereken yatkınlık biçimleridir. Buna göre fenomenolojiye değinmek gerekmektedir çünkü fenomenoloji, öğrenilen kavramları olduğu gibi kabul edilmemesi gerektiğini, onları sorgulamanın gerekliliğini ifade etmektedir ve insanların, öğrenmiş oldukları kültürel kavramları askıya ya da parantez içerisine aldıktan sonra, toplumsal durumlarını nasıl tanımladıklarını incelemektedir. Temel önerme, her günkü gerçekliğin, zamanla birikmiş olan toplumsal olarak yapılandırılmış bir fikirler sistemi olduğunu ve topluluk üyelerince olduğu gibi kabul edildiğini bildirmektedir. Bu bakış açısı, toplumsal düzene karşı eleştirel bir tutum almaktadır (Wallace, Wolf, 2012, s.493). Fenomenolojik yaklaşımdaki kültürel kavramları askıya alma ya da paranteze alma kavramsallaştırması Simmel’in kültür trajedisi kavramsallaştırması sonucu mesafe kavramının gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Berger ve Luckmann ekseninde Schutz’un fenomenolojik sosyolojisi dikkate alındığında genelde sosyoloji, özelde ise bilgi sosyolojisi, bir toplumda bilgi olarak kabul edilen her şeyle, yani ele alınan sosyal bilgi stokuyla ilgilenmek zorundadır. Dolayısıyla öznel anlamların nesnel olgular hâline gelmesini sağlayan temel teorik hamlenin dayanağı, Schutz’un ifadesi ile ortakduyu düşünüşüne ait tipleştirmelerdir. Bu tipleştirmeler olduğu gibi kabul edilen gündelik hayat içerisinde üretilmektedir. Berger ve Luckmann, gündelik hayatın gerçekliğini, bu gerçekliğin temelleri hakkında sorgulamada bulunmaksızın olduğu gibi yani insanların gündelik hayatın gerçekliğini gerçeklik olarak kabul etmektedirler. Bu anlamıyla gündelik hayat, kendiliğinden-aşikâr bir nitelik olarak ve onunla karşılaştırıldığında tüm diğer gerçeklikler ancak sınırlı anlam alanları ya da anlam iç-bölgeleri olarak var olabilmektedirler (Balkız, Öğütte, 2012, s.35-36).

Berger’in ve Luckmann’ın fenomenolojik çözümlemesi günlük hayatın, burada ve şimdi olan gerçekliğin öznel olarak deneyimlenmesi üzerinde odaklanmakta ve bu gerçeklik hem geçmişini hem de geleceği içermektedir (Wallace, Wolf, 2012, s.539). Bir yöntem olan fenomenoloji, gizli olanın bilgisini edinmeye çalışmaktadır ve temelde askılama ve ayraç içine almaya dayanmaktadır. İnsanın gerçeklik ile ilişkiye girerken kullandığı bilinç sürecini inceleyen fenomenolojik yöntem, varlık bilimsel bir yöntem olarak, kendisini hiçbir zaman kökensel verilerden koparmamaktadır. Fenomenolojik işlem kökensel fenomeni çarpıtan ya da onun kendini göstermesini önleyen tüm olanaklı bilgi kuramsal önyargılardan ve a priori sınırlamalardan kurtulmuş olmayı gerektirmektedir. Veriler ya da fenomenler insanın onlara ilişkin mantıksal ve bilgi kuramsal teorilerine her zaman önseldir. Fenomenoloğun görevi dolaysızca verilmiş olan verilere tam bir dikkat yöneltmek ve onları betimlemeye, analiz etmeye ve yorumlamaya çalışmaktır. Fenomen yalnızca görünüş değil, ama daha doğrusu görünen ya da kendini gösterendir ve görünüş her zaman belirli fenomenlere gönderimde bulunmaktadır (Schrag, 2006, s.206-207). Bu anlamda yeniden ritüeller analizine dönmek gerekirse yeni bir bilinç sosyolojisi üzerinde duran Goffman için ritüellerin aslında grubun içindekiler ve dışındakiler arasındaki sınırların yanı sıra ahlaki inançların odağı haline gelen duygu yüklü semboller ürettiğine değinmek gerekmektedir. Bu analiz çizgisi Goffman’ın gündelik hayattaki ritüellere uyguladığı görüşler dâhil bazı yeni önemli gelişmeler sağlayarak Durkheimci gelenek ve çatışma geleneği arasında köprü oluşturmaktadır (Collins, 2015, s.8).

Gündelik hayatın ritüellerinin en açık biçimde formüle edilmiş olanları nezaket ve görgü kuralları olarak adlandırılanlardır. Goffman’a göre bu kurallarda birey kendisine ve diğer insanlara ilişkin daha özel idealleştirmeler sunmaktadır (Collins, 2015, s.227). Durkheim’a göre bir ritüel insanların bedenleri, ilgileri ve duygularını belirli bir biçimde odaklandıkları özel bir bileşim türü iken Goffman ritüelleri tiyatroya benzetmektedir. Onlar sergilenen performanslardır ve bu yüzden gerçek sahne donanımları yani kostümler sahneler izleyici yerleri ve icraatçıların oyuna hazırlandıkları mekânları gerektirirler. Goffman

bu yüzden sahne önü ve sahne arkası ayrımı yapmaktadır (Collins, 2015, s.229). Goffman’ın etkileşim ritüelini özellikle kullanışlı bir araç kılmasının ne denli bu olgunun farklı insanlar ve farklı durumlar arasında bir tabakalaşma yarattığını göstermesidir (Collins, 2015, s.227). Etkileşim ritüelleri insanların puanlar kazanmak örneğin doğru temaslar kurmak, rakipleri utandırmak veya mağlup etmek toplumsal üstünlük iddia etmek için kullanabilecekleri silahlardır (Collins, 2015, s.228-229).

Aktörler sadece toplumun kuralları ve düzenlemelerine tepki vermekle kalmaz, aynı zamanda onları yaratır ve hatta gündelik hayatlarında ihlal eder ve işletirler (Slattery, 2010, s.225-226). Birey toplumsal ilişkiler içerisinde kendi imgelerini oluşturduğunu düşünmekte ancak; toplum bireylerin söylemleri ve davranışları üzerinde imgeler oluşturmakta ve bu imgeleme süreci bireyin dışında gerçekleşerek bireyi etkisi altına almaktadır.

Dizide iki terapist arasında geçen konuşmadaki “Yaşamadığım duyguları yaşıyormuş gibi taklit etmekten sıkıldım. Bir tane doğru düzgün adamla karşılaşmak için abuk subuk ortamlara girmekten leş gibi eve dönmekten, her sabah bir başıma o evin içinde uyanıp yeter sıkıldım” şeklindeki söylem, Baudrillard’ın ‘simüle, simülasyon’ kavramlarını akla getirmektedir. Baudrillard’a göre simüle etmek sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmaktır (Baudrillard, 2005, s.15). Bireylerin toplumsal süreçte kendi benliklerinden ve yaşantılarından uzaklaşarak diğer bireylere gerçek olmayan tasarım benliklerini ve yaşanmayan gerçekliklerini -miş gibi yaparak sunmaları toplum içinde kendilerine atfedilen rolün ya da statünün dışında bir gerçeklik algısının sahip olunma isteğini göstermektedir. Bu anlamda sembolik bir toplum ortaya çıkmakta, sembollerle göstergelerin gerçek olan şeylerle hiçbir ilişkisinin kalmadığı, insan ilişkilerinin bile sadece sembolik ilişkiler olup çıktığı bir simülakrum ya da taklitler toplumdur, her şeyin her şey olabildiği ama bir yandan da hiçbir şeyin hiçbir şey olamadığı bir içe göçüş dünyası ortaya çıkarken, anlamlandırma sistemi de tamamen çökmektedir (Cevizci, 2017, s.1282-1283). Bugünün insanları birbirlerini kişi olarak değil giydikleri elbiselerin etiketlerine göre değerlendirmektedir. İmaj her şeydir ve dünyanın her yerindeki imalatçılar imajın geçici olarak sağladığı kendini-tatminden, ister ayakkabı veya araba, isterse yaz tatili ve ev biçiminde olsun, görünüşte oldukça benzer ürünleri geliştirmek ve satmak için yararlanmaktadır (Slattery, 2010, s.470-471). Dizi karakterlerinden Meryem türbanlı oluşuyla terapisti Peri için Meryem değil, türbanlı bir danışan olmaktadır. Bu noktada imaj, görünüş bireyin kendisi oluşunun önünde bir duvar oluşturmaktadır. Aynı zamanda terapistin annesinin de dizideki söylemi yine bu imaj konusunu göz önüne getirmektedir: “Şimdi moda bu. İlla biri kafasını kapatacak bütün dizilerde”.

“...sersemleşmiş, uyuşmuş ve medya tarafından doyurulmuş bilinç, imaj ve gösterinin büyüüne öylesine kapılıp baştan çıkar ki istikrarlı sınırlara, sabit yapılara ve paylaşılan mutabakata bağlı olan anlam kaybolup gider” (Cevizci, 2017, s.1285).

Dizide Melisa karakterinin oynadığı dizisiyle ilgili söylemi “Totale iş yapınca böyle oluyor”, yeniden bir imaj ve aynı zamanda bir ötekileştirme boyutuyla karşılaşılmaktadır. Total olarak nitelendirilen seyirciyi “İşte Anadolu, gecekondur” söylemi ile ötekileştirmekte ve imaj üzerine de tekrar giderek aynı karakterin yeni bir söylemi ile yeniden karşılaşılmakta ve “dijitale bir iş gelmedi ki” söylemi oluşmaktadır. “Total iş” olmayan bir dizide “total iş” vurgusu verilmekte bu noktada Foucault’a değinmek gerekmektedir. Foucault totalleşen düşüncenin eleştirisini yapmakta totalleşmiş düşüncüyü farklılığı ya da ötekiliği baskı altına alan bir düşünce olarak görmektedir (Falzon, 2001, s.66). Toplum içindeki bireylerin birbirleriyle etkileşim içinde olmalarının yanında, sürekli her şeyi tüketir hale geldikleri duyguları da içine almaktadır. Dizide hocanın eşini kaybetmesi ve kızı Hayrunisa’nın yanında baş sağlığı için orada olan komşularının karakterin müzik zevkiyle ilgili konuşmaya başlamaları acıya karşı duyarsızlaşmayı akla getirmektedir.

Mekânlar, fiziksel olanın değişmezliğine katılmakta ve inananlar grubunun kolektif düşüncesi onların üzerine yerleşerek bu mekânların sınırları içerisine kapanarak ve tutumunu onların düzenine uygun hale getirerek sabitlemek ve varlığını sürdürmek için çok büyük fırsata sahip olmaktadır. Bu durum hafızanın durumu ile benzerdir (Halbwachs, 2018, s.171-172). Mekâna yönelik algı üzerinde durmak gerekirse söz konusu olan kolektif bilinçdışı etkinin önyargılarla işlendiği pek çok alanın yanı sıra mekân üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Mekânlar arasındaki geçişler Meryem ve Peri karakteri ekseninde şekillenmektedir. Örneğin Meryem’in iş ve evi arasındaki yolculuğu ile Peri’nin kendi terapistine gitmek için çıktığı yolculuk arasındaki temel farklılıkları gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda mekânların da aslında hafızasının olduğunu ve bu hafızanın çoğu zaman kolektif bilinçdışının etkisi ile inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bu noktada kente de değinmek gerekirken çünkü bedenlerin hapsedildiği mekânlar olarak kent, farklı hayatlar içinde nasıl aynı eylem ve duygulara bireylerin saklandığını vurgulamaktadır. Mekânlar arasındaki farklılıkla birlikte aslında dizi ekseninde yapılan bir başka vurgu da bu farklı mekânlar arasındaki benzer duygulara yöneliktir.

“Şimdi düşünceye dalalım, gözlerimizi kapayalım, zamanın seyrinde gidebileceğimiz kadar geriye gidelim; düşüncemizin hatıralarını sakladığımız sahnelere veya kişilere odaklanabileceği kadar geriye. Bu esnada uzamın dışına hiç çıkmıyoruz. Zaten tüm bu hatıralarla belirsiz bir uzamda da karşılaşmıyoruz; bunu bugün içerisinde bulduğumuz fiziksel çevrenin her

zaman bir parçasını teşkil ettikleri için tanıdığımız ya da mekansallaştırabileceğimizi iyi bildiğimiz bölgelerde yapabiliyoruz. Bu lokal çevreyi silmek, eskiden hissettiğim duygulardan ya da oluşturduğum düşüncelerden ayrılmamak için boşuna çaba sarf ediyorum. Diğer tüm olaylar gibi, duygu ve düşüncelerin de yaşamış olduğum veya o anda geçtiğim hep var olan bir yere yerleşmesi gerek. Biraz daha geriye gitmeyi deneyelim. Mekânları belli belirsiz bile olsa hatırlamadığımız bir döneme geri gittiğimizde aynı zamanda hafızamızın artık ulaşamadığı geçmişteki bölgelere de varmış oluyoruz” (Halbwachs, 2018, s.173).

Hatırlamak için uzamın dışına düşünsel anlamda çıkmanın gerekli olduğu doğru değil çünkü bunun aksine istikrarı sebebiyle bize zaman içerisinde hiç değişmeme ve geçmişe bugünden hareketle ulaşma yanılımasını veren uzam imgesinin kendisidir. Hafızayı da ancak bu biçimde tanımlamak mümkün ve yaşlanmadan ya da hiçbir parçasını kaybetmeden varlığını sürdürmek noktasında yeterince değişmez olan da yalnızca uzamdır (Halbwachs, 2018, s.173). Gündelik hayat hafızasına bağlı olarak gündelik hayat gerçekliği ve bu gerçekliğe ilişkin bireylerin varoluş süreci ile bu varoluş sürecinin yansıması olan izah etme biçimleri ve bu izah etme biçimlerine yansıyan yapı-mekanizma etkisini anlamlandırmak için eleştirel realist bir bakış açısına sahip olmak gerekmektedir.

3.2 Eleştirel Realizm: Abdüksiyon ve Retrodüksiyon

Eleştirel realizme göre araştırmanın temel görevi toplumsal olguları ve onları üreten mekanizmaları ortaya koyarak açıklamaktır. Bu anlamda tikeldengelim (abdüksiyon) ve geriçıkırım (retrodüksiyon) akıl yürütme araçlarını kullanmakta, düalist perspektifleri reddederek hem. . . hem de bakış açısını benimsemektedir (Danermark, vd., 2018, s.18-19). Eleştirel realizm hareket noktası dünyanın yapılandığı, farklılaştığı, tabakalaştığı ve değiştiğidir ve olaylardan mekanizmalara yönelerek dikkati sadece olaylara değil esasen onları üreten şeylere odaklanmaktadır. Mekanizmalar olayları üretmektedir ve olaylar deneyimlendiklerinde empirik olgu haline gelmektedirler. Temel nedensel mekanizmaların bilgisine ulaşmak için sadece empirik olarak gözlenebilir olaylara değil esasen bu mekanizmalara dikkat çekmek gerekmektedir. Bu anlamda çözüm olarak hem insan bilincinden bağımsız bir dünya olduğu hem de aynı zamanda gerçeklik hakkındaki toplumsal olarak belirlenen bilgileri kapsayan bir boyut bulunduğu (Danermark, vd., 2018, s.24).

Gündelik olayları analiz ederken yüzeyin altında süregelen bir şeyler vardır veya bunun ardında bir başka şeyin olması gerekmektedir gibi ortak kavramsallaştırmalar şeklinde oluşmakta ve bu kavrayış

eleştirel realizmin temel kavrayışını meydana getirmektedir. Bhaskar ontolojik haritayı sunmakta ve üç ontolojik alan üzerinde durmaktadır: empirik, fiili ve reel (Danermark, vd., 2018, s.45).

(Fletcher, 2016, s.6).

Empirik alan doğrudan veya dolaylı deneyimlenen şeyleri içermektedir ve o her zaman bizzat deneyimlemesek bile olayların ortaya çıktığı fiili alandan ayrıdır. Dünyada meydana gelen ve gözlenen şeyler aynı değildir ancak empirik alan ayrıca reel alandan ayrılmakta, reel alanda ayrıca dünyadaki olayları üreten mekanizmalar olarak adlandırılan şeyler de mevcuttur (Danermark, vd., 2018, s.45-46).

İdeal tipler, gerçekliğe şu veya bu görüş açısı altında eğilirken kullanılan ve bu görüş doğrultusunda *bizim tarafımızdan* ortaya atılmış klavuz kavramlardır. İdeal tiplerin kurulma amacı gerçekliği tümüyle kucaklamak değil gerçeklik hakkında kendi görüş açımız ve seçiminiz doğrultusunda geliştirilmiş bir yorum ortaya atabilmektir (Özlem, 1990, s.121). Gerçekliği tümüyle ele almadığı için sorun olacağı düşünülmekle birlikte gerçeklik ile ilgili bireylerin görüş ve bakış açısından yola çıkılarak elde edilen kodların yorum süreci aslında abdüksiyon ve de retrödüksiyon kavramlarını anımsatmaktadır. Abdüksiyon (tikeldengelim), tikel olguları belirli bir kavramsal çerçeve veya fikirler bütünü içinde yorumlamak ve yeniden bağlamsallaştırmaktır. Bir şeyi yeni bir biçimde gözleyerek anlama ve yeni bir kavramsal çerçeve içinde yorumlamadır. Bu yaklaşımda temel soru “bir şeyi belirli bir kavramsal çerçeve içinde yorumlamak ona hangi anlamları kazandırmaktadır?” sorusudur. Abdüksiyon, olaylara daha büyük bir bağlamla ilişki içinde anlamlar atfedildiğinde yorumlama süreçleriyle ilişkili klavuz sağlamaktadır. Retrödüksiyon (geri çıkarım), somut olguları betimleyerek ve analiz ederek oldukları şey olabilmelerinin temel koşullarını yeniden kurgulamaktır. Düşünme işlemleriyle ve karşı olgusal düşünmeyle olgular üstü koşullar hakkında

çıkarımlarda bulunmaktadır. Temel sorusu ise “bir şeyin mümkün olması için hangi niteliklerin var olması gerekmektedir?” sorusudur. Empirik alan içinde doğrudan gözlenemeyecek olgular üstü koşullar, yapılar ve mekanizmalar hakkında bilgiler sağlamaktadır (Danermark, vb., 2018, s.135).

Kolektif bilinç ve görünmeyen gerçeklik algısına ilişkin gündelik hayat bilgisine ulaşmak ve bu gündelik hayat bilgisine ulaşmak içinde bireylerin görüşlerine başvurmak oldukça önemlidir. Çünkü izah etme biçimleri ile yapı ve mekanizmalar arasında bir ilişki bulunmakta ve bu ilişki de eleştirel realizm ekseninde ortaya çıkartılmaktadır. Eleştirel realist bir bakış açısıyla aslında bireylerin söylemlerine ve bu söylemlere neden sahip olduklarına kendi bireyselliklerine ve bu bireysellikler içinde görünmeyen gerçeklikler arkasında saklı olan yapı ve mekanizmalara ulaşmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda söylemlerin etkisi ve de çoğu zaman sonucu olan öteki kavramsallaştırmasına ve bu kavramsallaştırmanın nedenlerinden olan önyargıya değinmek, bu önyargının nedeni olan yapı ve mekanizmaları keşfetmek gerekmektedir.

4. Eşitsizlik Biçimleri Çerçevesinde Öteki ve Önyargı Kavramsallaştırması

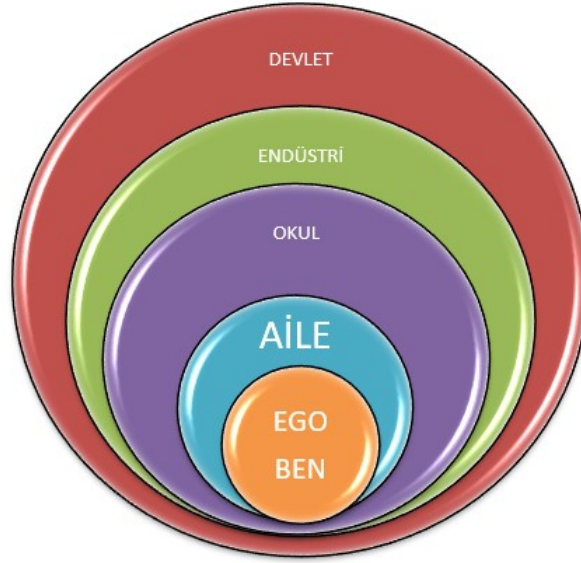
“Eğer biz kendi çevremizde ötekiler de kendi çerçevelerinde yaşıyorlarsa onları nasıl anlayabileceğiz?” (Fay, 2005, s.16). Bu soru kavramsal şemalar ve zihinsel kabuller ile ilintilidir çünkü bir durumu, olayı ya da kişiyi öteki olarak tanımlamak demek anlam şemalarının oluşmasına tüm yolları kapatmak ve yorum sürecini imkânsız kılarak doxaların hâkimiyetine teslim olmak demektir. Bu soru beraberinde farklı bir soruyu getirmektedir: “Birisini bilmek için o mu olmalısınız?” (Fay, 2005, s.22). Biri olmak ya da birisi olarak tanımlanmak bir diğerini meydana getirmektedir. Birisini bilmek için o olmak gerekmemektedir çünkü bilmek aslında bireyin varoluşu ve bu varoluşunu nasıl konumlandığı ile ilintilidir. Fay’a göre (2005, s.43-44) birini hatta kişinin kendi varoluşunu bilmek ve bunu söyleyebilmek için sahip olunması gereken şey duygu değil anlamdır. Başka birisini ya da hatta bireyin kendisini bilmesi için ilişki ve süreçlerin anlamını yorumlama yetisi gerekmektedir. Kısacası Fay’ın da üzerinde durduğu üzere (2005, s.169) kim olduğuna ilişkin anlamların oluşabilmesi için bireyde etkili olan yapı ve mekanizmaları keşfetmek gerekmektedir. Örneğin gelenek kavramı, tarihin kendi biçiminin içinde kayboluşunu yeniden düşünmeye olanak vermektedir (Foucault, 2014, s.34). İnsanların hayatları kendi bağlamlarını yaratmaktadır: Doğum başlangıç ve ölüm son iken arada doğal eklem/düğüm noktaları ile sonuçlar yer almaktadır (Fay, 2005, s.248). Aslında dikkate alınması gereken tek şey “insan” vurgusudur. Hoşgörü ilkesi “onları bizim gibi görün” anlayışını benimserken, insanlık ilkesi “onları anlaşılır görün” anlayışını benimsemektedir (Fay, 2005, s.151). Yapı ve mekanizmaların keşfi dolayısıyla söyleme eklemlenen pratiklerin kırılma noktalarının

dikkate alınması gerekmektedir. Bu anlamda diyalog, bireyin kendisi ile dünya arasında bir karşıtlığı bir ileri geri hareketi veya etkileşimi içermektedir. Her düzen formu ötekiyle ve ötekilikle mücadele etmekte ve diyalogu bir ölçüde önlemektedir. Tahakküm ise diyalogun reddini ifade etmektedir (Falzon, 2001, s.7-8).

Dizi ekseninde terapistin sert ve de önyargılı tavrına karşılık oldukça çekingen ve sıkılgan olan karakterin günlük kaygıları ekseninde başlayan konuşmaları incelendiğinde hem terapistin hem de ana karakterin sahip oldukları önyargıları ve normalleştirme düzeyleri sonucunda söylemlerine yansıyan ötekileştirme durumu söz konudur. Örneğin yengesine yönelik ve bu bağlamda çalıştığı yer ile ilişkili eleştirel bir tutumu, terapistinde danışanına ilişkin öteki algısı söz konusudur. Sonraki aşamalarda terapistin kendi terapistine gidişi ile yine danışanı ile ilgili bir konuşması ve bu konuşma sırasındaki söylemleri dikkat çekmektedir. Terapist hoca ile ilgili konuşmaların onu çok rahatsız ettiğini aslında kadının Sinan beye ilişkin farklı bir yaklaşımının olduğunu ancak bunu bastırıldığını belirtmektedir. Aynı zamanda “içimde kaçamadığım, kurtulamadığım bir öfke var” şeklindeki ifadesi kadının kapalılığa ilişkin eleştirel bir tutumunu yansıtmaktadır. İnsan olarak bu durumun oldukça yanlış olduğunu belirtmekle birlikte aslında çocukluğundan beri bu fikirlerin ona yerleştiğini farklı koşullarda ve farklı ülkelerde yaşayıp eğitim gördüğü için ve de annesinin bakış açısının etkisi ile aslında ülkesine ve insanlara yabancılaştığını belirtmektedir. Ayrıca “çoğunluk ve güçlü olan onlar” söylemi bir ayırım çizgisinin ifadesidir. Bu durum hoca karakterinde de söz konusudur. Vermiş olduğu çiçek metaforu üzerinden sahte ve gerçek algısı yaratmaya çalışmakta ve sahteye ilişkin “yengen üstündeki yağmur damlasını gerçek sanmış ve buna inanmış, buna inananlar cehennemliktir” ifadesi ile “gerçek olan biziz” ifadesi toplumsal bir ayırım ötekileştirme biçimidir. Aile, toplum ve birey eksenli pek çok çatışma durumlarının yansıması görülmekte ve bu çatışma durumlarının sebep olduğu eşitsizlik biçimlerinin nasıl oluştuğu hakkında bilgi verilmektedir. Aslında her karakterin kaçış çizgilerini ve kendilerini farklı gösterme çabalarını görmek mümkündür.

Günlük hayatın izlerinden yola çıkarak birey-birey ilişkisi ekseninde yapı ve mekanizmaları dikkate alan bir durum söz konusudur. Bireylerin izah etme biçimleri ile söz konusu yapı ve mekanizmaların keşif süreci mümkün olmakta buna bağlı olarak da ilişkilerin ve bağlamların dikkate alındığı görülmektedir. Bu ekseninde aslında söz konusu kırılma kesimlerin keşif sürecine de değinmek gerekmekte zira toplum içerisindeki kırılma kesimlerin üzerinde etkili olan önyargılar zamanla meşrulaştırılmakta ve normalleşmektedir. Bu durumun sona ermesi amacıyla bireyi dikkate alan ama yapı ve mekanizmaların farkında olan süreçlerin ele alınması gerekmektedir.

(Elias, 2016, s.13)

Şekil 4. Figürasyonlar ve İlişki Ağları

Figürasyonlar, insanların çoklu bir arada oluşlarını sosyolojik olarak dile getirmeye yarayan bir araçtır (Elias, 2016, s.13). Bu anlamda ilişkisel bir kavramsallaştırma olarak figürasyonlar bireylerin gündelik hayat içerisindeki ilişki ağlarını ifade etmektedir. Lefebvre'nin de üzerinde durduğu gibi (2013, s.14) bireysel bilinçler toplumsal bilinçlere toplumsal bilinçlerde bireysel bilinçlere açılmakta, insan bilinçlerinin çokluğu dünyaya açılmaktadır. Bu yüzden gündelik hayat değişmez bir töz değildir (Lefebvre, 2013, s.71). Buna bağlı olarak gündelik hayatta meşrulaştırmalar ve normalleştirmeler ekseninde oluşan tözler de değişmez bir konumda değildir. Aslında Lefebvre'nin de belirttiği üzere (2013, s.145), töz yoktur; insanlar, edimler, ilişkiler ve (bireysel ve kolektif) bilinçler vardır.

“Aslında her fikir yansızdır ya da öyle olmalıdır ama insan onu canlandırır, ona alevlerini cinnetlerini yansıtır: Sağlığını yitirmiş inanca dönüştürülmüş fikir zaman içindeki yerini alır ve bir olay çehresine bürünür. Mantıktan sara hastalığına geçiş tamamlanmış olur. İdeolojiler, doktrinler ve kanlı şakalar böyle doğar.” (Cioran, 2013, s.7)

Her anlama kaynağında gelenek ve önyargı bulunan bağlamsal ve tarihsel bir süreçtir ve anlama her zaman ufuk kaynaşmasını içermektedir (Hekman, 1999, s.32). Bu anlamda Kuçuradi'nin de üzerinde durduğu (2006, s.16-17) etik değerlendirmeye değinmek gerekmektedir. Değerlendirme karmaşık bir bilgi sorunudur ve üç aşamadan meydana gelmektedir. İlk aşama değerlendirenin ilişkide olduğu kişinin eylemini veya tutumunu anlamasıdır. İkinci aşama bu eylemin yapıldığı koşullar içinde başka eylem olanakları bakımından özelliğini o belli koşullarda doğal olarak neleri sağladığını veya nelere yol açtığını

değirmek gerekmektedir. “Ayrı ülkelerde yaşıyoruz sanki biz bu insanlarla” söylemi Peri karakterine ait olmakla birlikte aslında farklılığın içerisinde saklı bir gerçekliğe işaret etmektedir. Çünkü aynı söylemin yansımalarını çoğu karakterde görmek mümkün olmakla birlikte her birinin üzerinde durmadığı temel nokta insan vurgusudur. Sessiz bir akışın içerisinde insanlar farklılık duygusunu benimsemekte ve bu duygu ekseninde önyargılarına sığınmaktadır ancak herkesin benzer duygularla sahip olduğu göz önünde bulundurularak bunun nedenini ve bu nedenin sebebi olan yapı ve mekanizmaların farkedilmesi gerekmektedir. Bu anlamda yapı ve mekanizmaların etkisi ile oluşan ve bireylerin izah etme biçimlerine yansımalarıyla söylemlerde, eylemlerde vücut bulmuş bir diğer eşitsizlik biçimine yani toplumsal cinsiyet ve eril tahakkümüne değirmek gerekmektedir.

5. Toplumsal Cinsiyet ve Eril Tahakküm

Toplum içinde bireyler, kadın ve erkek olarak yalnızca cinsiyet ayrımı değil, toplumun cinsiyete atfettiği cinsiyet rolleriyle eşitsizliğe maruz kalmaktadırlar. Kadınlar maddi kaynaklar, toplumsal statü, iktidar ve kendini gerçekleştirme fırsatlarını, onlarla aynı toplumsal konumdaki erkeklerden daha az elde etmektedirler (Ritzer, 2014, s.466). “*Eril tahakkümü düşünürken kendileri de tahakkümün ürünü olan düşünme biçimlerine başvurma riskini taşıyoruz.*” (Bourdieu, 2014, s.17). Bu söz ile Bourdieu aslında yalnızca eril tahakkümüne değil gündelik hayata ilişkin pek çok farkında olunmadan yeniden üretilen düşünme biçimlerini anlatmaktadır. Gündelik hayattaki dilsel kodları düşünmek gerekirse ki aslında çoğu zaman bunlar üzerine düşünülmemektedir çünkü farkında olmadan bir tür yatkınlığa dönüşmektedir. Bu süreç kadın-erkek ile ilintili söylem biçimlerini ve de eylemleri etkilemektedir. Çünkü bireyin düşünme biçimlerinin hayatına olan etkisi aslında ilişkiseldir. Bu anlamda söylemlere yansıyan tahakkümün farkındalığı ve bu farkındalığa ilişkin bir kopuş süreci ve yeniden anlamlandırma gerekmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bağlamında düşünüldüğünde ise aynı durum söz konusu olmakla birlikte cinsiyetin bu kopuş sürecine daha kapalı olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet ise kavram olarak bile değişim sürecine yatkınlık göstermektedir. Bu kavramların kısaca tanımlamalarına değirmek gerekirse Slattery’ye göre (2010, s.341) cinsiyet terimi, kadınlar ve erkekler arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıkları ifade etmekten toplumsal cinsiyet, davranışlar ve rollerdeki erkek ve kadın tanımlamalarına yüklenen farklılıkları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet tartışmasında temel sorun, erkekler ve kadınların toplum içindeki davranışlarının biyoloji tarafından mı yoksa aksine kültür tarafından mı belirlendiği sorunsalıdır. Bu bağlamda biyoloji görüşüne olan görüş tözcü bir yatkınlık içermektedir. Bu yüzden Bourdieu’nun da belirttiği üzere (2015, s.49) toplumsal dünyayı tözcü bir biçimde düşünme eğilimiyle bağları koparmak

gerekmektedir. Çünkü bu tözcü kavramsallaştırma nedeniyle eşitsizlik biçimi oluşmakta bu durum ise tahakküme neden olmaktadır. Tahakküm sürecinin en önemli nedenlerinden biri olan ataerkil düşünce biçimidir ve bu düşünme biçimine karşı olarak ortaya çıkan feminizm, ataerkilliği ortadan kaldırarak ve toplumsal cinsiyet gibi sosyal bölünmelerin doğal bir şey olmayıp güç, ayrıcalık ve tahakkümlerini sürdürebilmek için erkekler tarafından kültürel olarak yaratıldıklarını göstererek kadınları sosyal, politik ve ideolojik açıdan özgürleştirmeyi amaçlaması açısından oldukça önemli bir bakış açısı sunmaktadır (Slattery, 2010, s.138). Bu ekseninde değinilmesi gereken önemli bir nokta ise emek kavramsallaştırmasıdır. Kadının görünmeyen emeği ve de bu emek ekseninde toplumdaki konumu bağlamında üç yere gündeliğe giden bir karakterin aslında toplumdaki çoğu anlamda var olan eşitsizlik biçimlerini anmak gerekmektedir. Kadının tercih etmek zorunda kaldığı iş alanları toplumun aslında kadınlara farklı tercih sunmama durumunu da yansıtmaktadır. Acar-Savran (2013, s.7-8) ikilikleri aşmak onların ötesine geçmenin ancak bu ikilikleri besleyen evrenin sınırlarının dışına çıkmakla mümkün olabileceğini bu anlamda ev emeği ve de karşılıksız emek kavramsallaştırması ile kadınların görünmeyen ev emeğinin özgül niteliğini ortaya çıkarıp nasıl kavramsallaştırması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Toplumsal cinsiyet baskısıyla, kadın- erkek eşitsizlik biçimleri iktidar ilişkileri içerisinde kadınların denetlenmesi, kullanılması ve onlara baskı yapılmasında, egemenlik pratiğinde erkeklerin temel ve somut çıkarları vardır (Ritzer, 2014, s.470-471). Toplum içerisinde iktidar ilişkileri yalnızca kadın- erkek ilişkileri içerisinde değil, küçük gruplar arasında da görülmektedir. Bu bağlamda dizi ekseninde düşünüldüğünde abi ve hoca karakterlerinin bir tür iktidar konumunda olduğu görülmektedir. Örneğin “abim minibüse binmemi istemiyor” ya da “adam gibi” söylemleri ele alındığında abi karakterinin iktidar konumu ve ataerkil söylemlerin yansımaları görülmektedir. Bunun yanı sıra her konuda hocayı bir danışma merkezi olarak görme durumu ve onun söylemlerine bağlı olarak hareket etmesi bir tür kontrol mekanizması ve bilgi-güç- iktidar kavramlarını ön plana çıkarmaktadır. Kadın toplumsal hayatta sürekli olarak tahakküm altında olduğundan çoğu zaman farkında olmadan kendine kontrol mekanizmaları belirlemekte hatta bunu kendi isteği dışında gerçekleştirmektedir. Bu kontrol mekanizmalarının ortaya koyduğu bilgi ve buna bağlı olarak güç sorunsalı kadını toplumsal hayatta ikincil konumda tutmaktadır. Ancak dizi ekseninde de görüldüğü üzere kadının farkındalığının oluşması gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle bilgi-iktidar ve güç olarak kendi hayatında yer edinen mekanizmaların hayatına olan etkisini fark etmesi ve bu döngüden kurtulması gerekmektedir. Çünkü iktidar konumunda yer edinen bireylerin dizide olduğu gibi hocanın konuşulanları anlatmasını istemesi gibi kontrol ve yeniden üretimi sağlamak odaklı düşünce yapıları yeniden üretilmektedir. Kadın ve erkek baskısının yanı sıra kadının kadın üzerindeki baskısını da gözlememenin mümkün olduğu dizide ana karakterin yenge karakterine ilişkin bakış açısı ve bu

bağlamda gelişen söylemleri bir tür normalleştirme ve kendine benzetme durumunun ifadesidir. Örneğin ana karakterin terapist ile yengesi hakkında konuşma esnasında “*Sigara içiyor bir de. Evin içinde içiyor. Abim bile içmez*” şeklindeki söylemi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Stone’a göre (2018, s.90), insanlar ve kurumlar, ödüllendirerek ve cezalandırarak beklentileri dayatmaktadır. Örneğin eğer kızların itaatkâr olması bekleniyorsa, saldırganca davrandıkları zaman cezalandırılacak veya olumsuz karşılıklar almaktadırlar. Dizi ekseninde de söz konusu olan beklenti ve buna ilişkin gelişmesi gerektiği düşünülen bir davranış modelinin gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği durumlarda oluşan tahakküm ve ötekileştirme oldukça belirgindir. İncelenen dizide abi karakterinin kız kardeşine: “*Bak o kadına gitmeye başladığından beri Meryem, bir haller, bir terslemeler, küfürlü konuşmalar.*” söyleminde kız kardeşin istenilenin dışında davranması, terslenmesi erkeğin baskın rolüne, çıkarlarına ters düşmektedir. Bu iktidar ilişkilerinin bozulması, kadının denetimden çıkması anlamına gelmektedir. Abi karakteri yeni bir söylemde bulunarak: “*Yok, bitti o iş, bir daha o kadına gidilmeyecek. Konu kapanmıştır. O kadın işi bitti. Bir daha gidilmeyecek.*” Kız kardeşi üzerindeki hegemonyasını devam ettirmektedir. Toplumsal süreçte de erkekler, kadınların üzerindeki kontrolü kaybetmemek adına kadınların meslek seçimleri, eş seçimleri, giyimleri, arkadaşlıkları, nereye ve hangi saatte gittikleri gibi gündelik hayat pratiklerinde etkili rol oynamaya çalışmaktadır. Bazen bu tahakküm sürecini devam ettirebilmek adına kadının haklarına tamamen el koyulduğunu görmek mümkündür. Toplum içinde de gruplar kendileri için buna benzer kontrol mekanizmaları oluşturmaktadır. Kadın-erkek, kadın-kadın, danışan-terapist vb şeklinde devam eden bir döngü içerisinde ve bu ikilikler ekseninde bir hakim olma ve bu hakimiyete bağlı olarak kendi normalini gerçekleştirme çabası mevcuttur. Kadınlar, toplumsallaşma içerisinde ikincil konumda yer almakta, teslim ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğrenmekte, erkekler ise kendisine atfedilen role uygun olarak davranmaya mahkûm edilmektedirler. İtaate yol açan yatkınlıklar gibi, tahakkümde hak iddia etme de tabiatın içinde yazılı bulunmamakta, toplumsallaşma süreciyle inşa edilmektedir. (Bourdieu 2014, s.67) Dizi eksenli üzerinde durulması gereken emek sorunsalını da bu bağlamda incelemek mümkündür. Tarihsel olarak, ücretli iş olarak çalışma nosyonu, - bir iş- ücret, insanların geçim kaynakları arasında ana kaynak olmaya başlayınca ortaya çıktı (Bilton, vd., 2009, s.299). Ancak zamanla bu tanımlama kadın emeği erkek emeği şeklinde bir ayrıma uğrayarak ve bu ayrım kadının emeğinin görünmezliği ile sonuçlanmıştır. Buna bağlı olarak gündeliğe giden ana karakterin emeğinin abi eksenli dikkate alınmadığı hatta engellendiği gözlemlenmektedir. Kadının ev işlerini toplumsallaşma süreci içerisinde görev olarak öğrenmesi incelenen dizide de geleneksel ve modern kültür ayrımında ele alınmaktadır. Geleneksel kültürü yaşayan aile içinde abi karakteri kız kardeşine yönelik “*Midem ekşidi benim. Yufka falan bir şeyler de çıkar. Hadi Meryem.*” söylemde bulunmuştur. Dizide yer alan modern kültürün taşıyıcısı olan kadınlarda ise bu görevlerle ilgili

herhangi bir sorumlulukları olmadığı üzerinde durulmaktadır. Ve bu rollerin yanında geleneksel kültürün benzetiminde kadının erkeğe olan itaatini dizi tekrar tekrar ele almaktadır. “*Abla ben abim malum, valla inan bak ben bugün buraya geldim ne hocanın haberi var, ne abimin haberi var.*”

Meryem, evlere gündeliğe giden ve yaşadığı koşulların dolayısıyla toplumsal pek çok faktörün etkisi ile bastırıldığı duygularından dolayı bayıldığı için terapistte gitmeye başlayan ancak bu konuda pek çok kafa karışıklığının ve çekincesinin bulunduğu bir karakterdir. Burada özellikle Meryem’in bayıldığı mekân ve zamanların incelenmesi gerekmektedir. Çünkü karakter nişan, düğün ve de bir televizyon programı (evlilik konulu) izlerken ve son sahnede yüzük ile karşılaştığında bayılma durumu söz konusudur. Bu durum onun konu ile ilgili bastırıldığı duygularının sağlığına etkisini göstermektedir. Meryem’in öncelikle hocaya danışması ve daha sonra terapistte gelmesi ancak süreçten hocanın haberdar olmak istemesi durumu toplumsal baskıyı anlamak adına önemlidir. “*Yüzük seviyorum bir de abla ben. Evlenmek istiyon mu diye sordun ya. Nişan, düğün olmadı da takılmıyor ya. Bizde pek takılmaz yani laf olur*” bu söylemi ile baskı sürecini ifade etmektedir.

Yasin karakteri yaşadığı toplumsal koşullar düşünüldüğünde o koşulların ve de sahip olduğu bakış açısına uymayan bir işte çalışmakta ve orada daha sonra hocanın kızı olduğu öğrenilen kişi ve arkadaşı ile karşılaştığında onlara şiddet uyguladığı gözlemlenen ataerkil toplum yapısına ilişkin davranış biçimlerinin görülebileceği bir karakterdir. Eşi ise geçmişte yaşadığı olayın etkisi sebebi ile -ki bu olayın yansımaları uzun zaman sonra yeniden ortaya çıktığı öğrenilmiştir- kendisine zarar veren, konuşmayan ve yaşadığı olaydan dolayı aslında kendisini suçlu hisseden bir karakterdir. “*Sen beni o halimle aldın Yasin, vaziyeti dedim sana da.*” Bekaret, toplum içerisinde kadınla ilişkilendirildiğinde her zaman korunması gereken bir mahrem olarak ele alınırken; erkekler üzerinde böyle bir inşa süreci oluşmamaktadır.

Toplum içerisinde kadın ve erkek eksenli tanımlama biçimlerinin oluşturduğu eşitsizlik durumu aynı zamanda pek çok eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Bunlar arasında dizide görüldüğü üzere genel bağlamda toplum içindeki kadın erkek eşitsizliği aynı zamanda geleneksel-modern eşitsizliği olarak da ele alınmaktadır. Geleneksel ve modern ayrımı eksenli kadın tanımlamaları incelendiğinde kadının geleneksel ve modern kültürde tahakküm süreci içerisinde eşitlik ya da eşitsizlik yaşayışı eğitim ve yaşadığı çevre ile ilişkilendirilmiştir.

6. Gündelik Hayat İçerisinde Zaman ve Mekân: Duygu ve Beden İlişkisi

Dizi ekseninde yatkinlıkların kırılması ve ilişkilerin dikkate alınarak anlama vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Bu anlamda replikler, jenerik müziği ve son kısımlarda çalan şarkılar ve hatırlatıcı bölümlerin yanı sıra mekan, zaman ve sahne dekorları ile çatışmalar işlenmektedir. Söz konusu olan çatışmalar pek çok alanda görülerek farklı karakterlerin farklı yaşam tarzlarına vurgu yapılmaktadır. Toplumsal ilişkiyi uyum ve çatışma kavramlarına göre de tanımlamaktadır. Uyumun kaynağı vaat ve uzlaşım iken toplumsal ilişki insanların kültürel anlamı olan eylemlerin belirme ortamı veya çerçevesidir. Toplumsal ilişki hiçbir zaman statik ve kapalı değildir aynı zamanda tam ve uyumlu bir nitelik taşımamaktadır (Özlem, 1990, s.157-158). “Kadın temsili” ve “cinsiyetlerin çatışması” gibi temel ayırım noktalarının yanında “etnik köken”, “kuşak çatışması”, “sosyo-ekonomik farklılaşmalar” söz konusudur. Bu çatışmaların dışında söylenmemiş sessizleştirilmiş bedenler içinde sıkışan duygulara da dikkat çeken dizi bu duygular ekseninde bireylerin yaşamlarına nasıl etkilediğini ya da yaşantılarının aslında duygularına nasıl yansıdığını göstermektedir. Farklı gibi görünen ama aslında aynı olan bir hayatın izlerini sunan dizini insan vurgusu söz konusudur. Bu yüzden bu bölüm içerisinde zaman, mekân ve ritim kavramları üzerinde durulmakta ve daha sonra beden ve duygu ilişkisine değinilmektedir. Öncelikle dizinin başlığı üzerinde durmak gerekirse aslında hem ülkeye yönelik farklılık altında bir sevgi anlamı söz konusu iken bir yandan da aslında görünenin altında görünmeyen bir başka sebebin olabileceği vurgusu ya da başka bir anlamı olacağını da anlamak mümkündür. Gadamer anlama nasıl mümkün olur? sorusunu temel almakta ve bütün anlamının lingüistik olduğu anlamının bu nedenle dil ortamı içinde incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Gadamer etkili tarihsel bilinç ufukların kaynaşması olarak işlendiğinde vuku bulan bir fenomenin tesbitini yapar ve o ufuk kavramını belirli bir bakış açısından görülebilen her şeyi içine alan vizyon sahası olarak tanımlamaktadır (Hekman, 1999, s.140-141). Anlam ve sembolik bağlar topluluğunu bir benzeşme ve ayna oyununu yerleştirmek olanağını veren ya da bir kolektif bilincin üstünlüğünü birlik ve açıklama ilkesi olarak ortaya çıkaran zihniyet ya da akıl kavramları da böyledir (Foucault, 2014, s.34). Başlık kavramsallaştırmasının yanı sıra anlam ve dil ilişkisi buna bağlı olarak da kavramlar oldukça önemlidir. Diller bağımsız varoluş alanları değildir, tarih bağımlıdır. Teoriler ve modeller arasındaki fark buradan kaynaklanmaktadır. Kavramlar ise bir modelin değil de bir teorinin kavramı olarak belirmiş iseler tarih ve kültür bağımlılıklarını gizlice taşımaktadır (Çelebi, 2004, s.3). Düşünme düzeni kavramsal bir düzen olarak yöneldiği gerçeklikten farklıdır. Kant *bizden* bağımsız halleriyle şeylerin doğasının bilinebileceğini onlar hakkında kendinde şey terimini kullanarak belirtmektedir. Gerçekliğin kendisi değil bu gerçekliğin düşünme düzeni içinde aldığı biçime yönelmektir (Özlem, 1990, s.33).

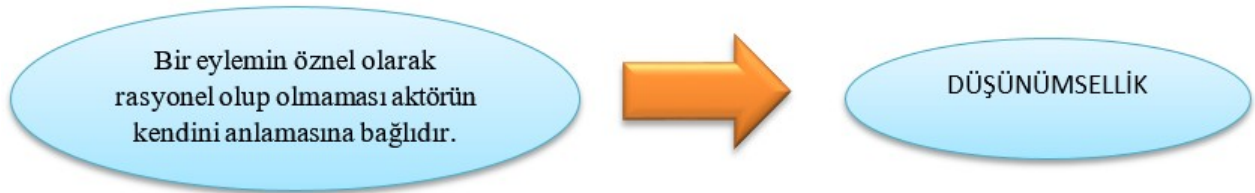
Ekinimizin yeşermesi için sadece bugünün yağmurlarından değil öteden beri var olan pınarlarımızın yeraltında bir yerlerde sessizce ama gelişigüzel alan sularından da yararlanmamız gerektiğini ekinlerimizin sulanmasında yer altı sularımızdan en azından yararlanma imkânlarımızın araştırılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum (Çelebi, 2004, s.44).

Bütün bir ilişkiler sistemini pratik olarak gerçekleştiren söylemdir ve söylemin kullandığı ya da kendilerine yer verdiği ifade etme halleri eğer sadece tarihsel olumsuzlukların bir serisi tarafından yan yana konulmamışsa onun bu ilişkiler demetini sürekli bir biçimde kullanması demektir (Foucault, 2014, s.70). Bu yüzden gündelik hayat başta olmak üzere pek çok alanda yapı ve mekanizmaları keşif sürecinde söylemin etkisi oldukça fazla olduğundan söylemin çözüldüğü anlara odaklanmak ve bu anlar içerisindeki çıkış yollarını keşfetmek gerekmektedir. Söylem işaretlerin toplamıdır ve söylemi öncelikli kılan ona ufkunu sağlayan ilk şeydir, söylem ifadeler olarak yani tikel varlık biçimlerini ortaya çıkararak bir işaretler demeti bütünüyle kurulmaktadır (Foucault, 2014, s.131). Bu anlamda tikel vurgusu ve tikelden yola çıkarak yapı kavramsallaştırmasına gitmek mümkündür. Söylemin sistemleştiği alanların ve kavramlar içerisindeki oyun durumlarındaki varoluş biçimlerini keşfetmek bu anlamda önemlidir. Bu noktada bilinç söylem ve bilinç ilişkisine değinmek gerekirse Schopenhauer’a göre tüm bilinç aslında yanlış bilinçtir. Bir zamanlar dendiği gibi dil nasıl ki fikirleri başkalarından saklayabilmek için varsa bilinç de hayatın bütün beyhudeliğini *bizden* gizlemek üzere vardır (Eagleton, 2012, s.68). Dil ve bilinç arasındaki bu gizli anlaşma aslında kurumlar arasında da söz konusudur çünkü diziye yeniden dönmek gerekirse, aile ve eğitim kurumlarının bireyler üzerindeki etkilerinin yansımaları onların hayata bakış açıları başta olmak üzere öteki kavramının oluşum süreçlerinde de etkilidir. Adorno’ya göre sosyolojik olan ile psikolojik olan arasında bir bağ vardır. Ancak hiçbirini diğerine indirgenemezdir. Çünkü birey çelişkileriyle birlikte bir bütünlüğü ve toplumdaki farklılığı temsil etmektedir. Bilinç dışının dili üzerinde durmakta ve toplumun dili ile bilinç dışının dili birbiriyle bağlantılıdır ancak farklı yapılardır (Delaloğlu, 2001, s.46). Normlara nedensel güç atfetmeye yeni normların ontolojik statüsünü belirlemeye dönük en yaygın strateji onları kolektif temsiller olarak tanımlamaktır (Öğüt, 2019, s.78). Bu kolektif temsiller içerisinde yer alan kurumlar aslında yatkinlikler ile anlaşma içerisinde olduklarıdır. Kurumsal doxa’nın bedenselleşmesinde ritüel pratiklerde kritik momentleri teşkil etmektedir. Bunlar kimi zaman gündelik anlarda cisimleşir, selamlaşmalar bir kurul toplantısı bir moral konuşması toplu yemek toplu bayramlaşma bir kutlama ve ödül töreni (Öğüt, 2019, s.133). Semboller ve ritüeller vasıtasıyla gerçekleşen bedene dâhil olma bedene nakşolma hadisesi dışarıdakiler üzerinde damgalar ve izler olarak cereyan eder ve kurumlar damgalanmaktadır (Öğüt, 2019, s.141). Dizi ekseninde gelenek, sosyo kültürel ve ekonomik açıdan farklı yaşam biçimleri sunulmaktadır ve bu farklı yaşam biçimlerinin temel problematiği sessizleştirilen

bedenler içerisindeki iletişim engeli olarak görülmektedir. Söz konusu olan durumu her karakter ekseninde gözlemlemek mümkündür ancak özellikle Meryem ve abisinin konuşmaları bu noktada son derece önemli bir konumdadır. İnsanlar anlamayı engelleyen duvarlarla birlikte yaşamaktadırlar ve bu duvarlar çoğu zaman iletişim engeli olarak görünür kılınmaktadır. Farklı yaşamların vurgusunun altında aslında benzer kırılma noktaları yönelik bir vurgu söz konusudur ve Türkiye’nin bakış açısını yansıtmaya farklı bir ifade ile hatırlatmaya çalışmaktadır. Oldukça gerçekçi bir bakış açısı ve bireyler arasında kopukluklar bulunmaktadır. Örneğin tamamlanmamış cümleler, korku ve baskının hâkim olduğu zamansal süreçlerde kadınların nasıl sessizleştirildiğini gözlemlemek mümkündür.

Vücut hantal bir mekanizmadır ve biz vinç içinde oturan biri gibi onun içine tünerez. Gerçeklik ya anlamlandırmaya hiçbir dayanak noktası göstermeyen bir kaya yüzeyidir ya da gösterenlerin gizemli bir titreşimi. Gölgesi ve geçicidir ama aynı zamanda keskin uçların ve ağırlıkların ezici bedensel ağrıların ve parçalanmış kemiklerinde mekânıdır (Eagleton, 2012, s. 88).

Foucault’un insani varlıkları dünyanın içinde var olan aktif bedenlerdir ve bu tarzda dünyada olmak bütünüyle ve kaçınılmaz bir şekilde başka güçlerin etkisine ve dönüştürmesine Foucault’nun belirttiği gibi bütünüyle tarih tarafından damgalanmış olmaya açık olmak demektir (Falzon, 2001, s.69). Foucault’a göre ben pratikleri genelde bireylerin kendileri vasıtasıyla kendi bedenlerinde ruhlarında davranışlarında belirli sayıda operasyonları gerçekleştirmelerine imkân veren teknikleri gerektirmektedir (Falzon, 2001, s.101). İnsanın benliği kimliği anlamındaki imajı, bilgilerin, genel bilme düzeyinin gelişmesiyle birlikte dönüşüp durmaktadır. Bu bilgi süreci ise olaylar arasındaki bağlantılardan tümüyle habersiz diye varsayılan insanlık durumundan bilgisizliğin gitgide azalmasına, insanların buldukları ve geliştirdikleri bağlantıları ifadeye yarayan sembollerin gerçeklikle gitgide daha çok örtüşmesine doğru yol almaktadır (Elias, 2000, s.100).

Şekil 6. Düşünümsellik Kavramsallaştırması

Bedenin varlık sürdürdüğü zaman ve mekân kavramsallaştırmasına değinmek gerekirse; Elias’a göre zaman, “var olan bir şey değil” onun *bizim* toplumsal, tarihsel bir *eserimiz* olduğunu belirtmektedir. Peki, zaman *bizim zihnimizin* bir imgesi ise gerçekteki olaylarla değişimlerle bağlantısı nedir? Elias, zamanın

izini toplumsal ilişkilerde ve tarihsel gelişim içinde sürmektedir. Zaman incelemesi her uygarlaşma adımının tarihsel bir sürecin kaçınılmaz kısıtlamalarını da içermektedir. Zaman üzerine düşünmek kendi algılarımız üzerine düşünmek uygarlaşma meselesine göreceli bakmak ve bireysel özgürlüğün toplumsal belirlenmişlikten bağımız düşünülemediğini görmek anlamına gelmektedir (Elias, 2000, s.1).

Ölçüsüz ve ölçülemez olan zamanı ölçmek istersiniz. Davranışlarınızı ve hatta ruhunuzun yolunu saatlere ve mevsimlere göre ayarlamak, belirlemek istersiniz. Zamandan kıyasında oturup akışını izlediğiniz bir ırmak yaparsınız. Oysa içinizdeki başsız ve sonsuz olan yaşamın başsız ve sonsuzluğunun ayırdındadır. Bilir ki dün bugünün anısından başka bir şey değildir. Bilir ki içinizdeki şarkı söyleyen ve düşünen hala yıldızları evrene saçan o ilk anın sınırları içinde yaşamaktadır (Cibran, 2020, s.34).

İnsanlar zaman ve mekân içine yerleştirilmişlerdir ve bu dört boyutlu alan içinde yerleri ve tarihleri belirlenebilir. Beşinci boyut onların yaşadıkları yapıp ettikleri her şeyi bu sembolik evrende hareket ettikleri ve birlikte yaşadıkları insanlarla kurdukları ilişkileri belirlemekte ve bu boyutun besbelli bir temsilcisi de dildir. Sembollerin içerikleri, kavramlar ya da iletişim içindeki anlamı dediğimiz şey yani iletmek istenen düşünce yani insanların birbirleri ile ilişkilerinde bilinçlerinden süzülüp geçen ve biçime kavuşan her şey beşinci boyuta girerler; elbette mekân ve zaman kavramlarının günümüzdeki anlam ve işlevleri de bu boyutun içinde yer almaktadır (Elias, 2000, s.171). Saatler insanların normlaştığı bu anlamda sosyal düzlemde belirlenmiş süre edimlerini temsil ederler. Saatler, insanların kendilerini içinde buldukları sosyal, biyolojik ve fiziksel süreçlerin silsilesi içinde sosyal ilişkilerini ve faaliyetlerini düzenlemelerine yardımcı olduğudur (Elias, 2000, s.13-14). Dizi eksenli mekân zaman kavramsallaştırmasına değinmek gerekirse farklı mekânlarla birlikte belirgin olmayan bir zaman dilimi ve çoğu zaman kapalı bir hava koşulunun ve de aslında genelde yağmurlu sakin sisli bir görünüm içerisinde mekân geçişleri söz konusudur.

Dizinin sonlarındaki şarkılara eşlik eden Ferdi Özbekendir ve bu şarkılar ile arşiv görüntülerinin yanı sıra yeşilçamı andıran bir izlenimi anımsatmaktadır. Berkun Oya'nın kaleme aldığı ve de yönettiği bir dizi olan Bir başkadır, geçmiş yıllara ait kesitlerle de burada ve şimdiye geçmiş ile vurguda bulunmaktadır. Bu anlamda zaman ve mekân, ritim ve beden buna bağlı olarak da duygu ile ilişkili kavramlardır. Lefebvre; biyolojik, psikolojik ve sosyal nitelikteki ritimlerin analizinde gündelik hayatın kavranması bağlamında mekân ve zaman anlayışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Müzik meta ölçü medya siyasal denetim ve şehir konularının hepsi güçlü bir etki yaratacak şekilde ortaya konulmaktadır. Ritim

zaman anlayışından özellikle de tekrar olgusundan ayırıştırılamamaktadır (Lefebvre, 2018, s.8-9). Müzik toplumsal bilinç üzerinde uyutucu bir etki bırakmakta ve günlük yaşamda sürekliliği güçlendirerek ve şeyleşmiş yapısı unutkanlığı teşvik etmektedir (Delaloğlu, 2001, s.79). Lefebvre melodi, armoni ve ritim kavramlarının üçünün de zamanın belli bir anına bağlı olduğunu melodinin zamansal ardılık içindeki bir notalar silsilesiydi armoni aynı anda ses çıkaran notalara bağlıydı ritim ise notaların ve onların görelî uzunluklarının yerleşimiydi (Lefebvre, 2018, s.14). Adorno’ya göre müzik tarihsel bir görüngüdür ve müziğin bir süreç olarak diyalektik analizini şöyle yapmaktadır: 1.) üretim, yaratma 2.) yeniden üretim, 3.) algılama (Delaloğlu, 2001, s.77). Ritim zamanı gösteren ve onları birbirinden ayıran niceliksel özellikler ve unsurlar ile bütünlükleri ilişkilendiren bütünlükleri oluşturan ve bütünlüklerden ortaya çıkan niteliksel özellikleri ve unsurları birleştirmektedir (Lefebvre, 2018, s.33). Ritimlerin teorisi bedenî deneyimi ve bilgisi üzerine kurulur, kavramlar aynı anda hem sıradan hem de sürprizlerle dolu plan bilinmeyene ve yanlış anlaşılmuş olana dair bu bilinçten bilgiden kaynaklanmaktadır (Lefebvre, 2018, s.95). Ritim yaşantıya dâhil olur ama bu bilinene de dâhil olduğu anlamına gelmemekte, ritimlerin çoğunun farkına ancak bir düzensizlikten rahatsız olmaya başladığı zaman farkedilmektedir. Ritim beraberinde farklılaşmış bir zamanı nitelmiş bir süreyi getirmekte ve aynı şey tekrarlar, kesmeler ve kaldığı yerden devam etmeler içinde söylenebilmektedir (Lefebvre, 2018, s.104).

Kendi varoluşumuzun bile bilincine varmadan önce oldukça uzun bir süre boyunca her birinin karmaşık geçmişleri olan ve onlardan çok daha karmaşık bir yapıya ve çok daha eski bir tarihe sahip bulunan bir toplumun üyeleri durumundaki başka bireylerle ilişkilerimizden derinden etkilenmişizdir; bilinçli seçimler yapabilecek duruma geldiğimizde bizden önce gelmiş sayısız kuşakların yaşamları boyunca belirli bir gelişme derecesine erişmiş bulunan bir dilin kalıplarını çoktan kullanıyoruzdur (Magee, 1990, s.63).

Bireyin kendi varoluşu ile zaman-mekân-ritim ekseninde bedeni arasındaki ilişkide duygu önemli bir duraklama noktasıdır. Hatta çoğu zaman diğer kavramların sebebi ve sonucu konumunda yer alan duygu Spinoza’nın ifadesi ile etkileme ve etkilenme gücü şeklinde tanımlandığında dünyaya açıklığı vurgulaması ve bu anlamda duygulanımsal olarak değişimden başlamak ile ilişkiden başlamak kavramları ön plana çıkmaktadır (Massumi, 2019, s.9-10). Duygu çoğu zaman beden içerisinde gizli olmakla birlikte eylem potansiyelinde görülmesi olanaklı olan dinamik ve bedenî eklemlenen bir boyutun göstergesi olarak hem insana özgü hem de insanın dışında gerçekleşen özgürlük ve de tutsaklık anlarını andıran konumdadır. Bu anlamda çoğu kez denetleme mekanizması olarak işlev görmektedir. Denetleme mekanizması üzerinde duran Deleuze, her şeyin denetim noktalarıyla ilgilidir ve hareket etmekte özgürsünüz ama birkaç adım

arayla her yerde bir denetim noktası kurulmuştur. Denetlenen şey ise geçiş yani erişim hakkıdır. Bunun yanı sıra duygu mekanizmalarının da var olduğunu aynı zamanda onların da denetlendiğini belirtmek gerekmektedir. Denetim noktaları sistemi, attığınız her adımda bilginin bir araya getirilmesini sağlamakta ve çevrimiçi hareketleri modüle ederek gündelik hareketlerin yanı sıra boş zaman etkinliklerinin değer üreten bir emek biçimine dönüşmektedir. Deleuze ve Guattari hareketin bu şekilde sermayeleştirilmesini akış artı değeri şeklinde ifade etmektedirler (Massumi, 2019, s.42). Her düzen formu ötekiyle ve ötekilikle mücadele eder ve diyalogu bir ölçüde önler. Ötekiliğin bütünüyle aşıldığı yerler diyalogun bütünüyle ortadan kaldırıldığı tahakküm durumlarının doğduğu yerlerdir. Tahakküm diyalogun radikal reddidir (Falzon, 2001, s.8). İnsanlar empoze edilen kurallara direnebilir onları çiğneyerek aşabilmekte ve yeni düşünce ile eylem biçimleri yaratarak onları empoze edebilmektedirler. Sıraları geldiğinde bu yeni organizasyon formları direniş ve çiğneme eylemiyle karşı karşıya kalabilmekte ve dolayısıyla bu süreç kendisi vasıtasıyla hayat formlarının hem doğduğu hem de dönüşüme uğratıldığı sürekli açık uçlu bir diyalogu ortaya çıkarmaktadır (Falzon, 2001, s.16-17). Denetim mekanizmaları ve duygu arasındaki ilişki bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda oluşan tahakküm süreci aslında diyalog ekseninde aşılması mümkün hale gelmektedir. Yaşamda yeni bir duruma girildiğinde ve yeni bir kişiyle karşı karşıya gelindiğinde geçmişin önyargılarını ve insanlarla önceki deneyimler de getirilmektedir ve bu önyargılar yeni kişiye yansıtılmaktadır (Magee, 1990, s.60). Foucault bütün konumların sonlu ve kısmi oldukları hiçbir konumun mutlak tarzda hâkimiyet kurmadığını sosyal hayat içinde rekabet eden konumların agonizmini sürekli ve açık uçlu tartışmalarını vurgular. Ben ile öteki arasındaki açık uçlu somut diyaloga doğru gerçek hamlede bulunur. Onun diyalog anlayışı maddi diyalog anlayışı birbiriyle somut sosyal etkileşimlerine angaje sonlu tecessüm etmiş varlıkların diyalogudur. Tahakküm somut gündelik diyalogun kendisinden gündelik hayat içinde yer alan güçlerin etkileşiminden ve mücadelesinden tarihsel olarak doğan bir şey kesinlikle birliklerin tesisinin ötekinin aşılmasının karakterize ettiği bir şeydir (Falzon, 2001, s.137-138).

Dizi ekseninde abi ve hoca karakterleri denetim mekanizmaları ve tahakküm ekseninde tanımlamak mümkündür. “*Hocaya dedin mi terapiste gittiğini?*” ile “*Hocaya yalan laf mı konuştun*” şeklindeki söylemleri ve sonrasında hocaya bu bilgiyi aktarması aslında kontrol mekanizmalarına işaret etmekte ve erkeğin kadın üzerindeki tahakküm sürecini ifade etmektedir. Bu durum kadınlar üzerinde kontrol eksenli oluşan tahakküm sonucunda bastırmaya ve sürekli bir açıklama ya da hesap vermek zorunda hissetmesine neden olmakta, aynı zamanda da korku duygusunu harekete geçirmektedir. Bu durum Meryem karakterinde de gözlemlenmekle birlikte zamanla değişen düşüncelerinden dolayı aslında farkındalık düzeyinin artmaya başladığı ve bu tahakkümü eleştirmeye başladığı da gözlemlenmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında

söz konusu olan süreç içindeki duygu korku ekseninde şekillenmektedir. Bu durum daha çok abi karakteri ekseninde gelişmektedir. Burada üzerinde durulması gereken temel nokta hoca karakteri ile ilgili toplumsal kabullerin aslında bireylerin zihinde yer etmesinden kaynaklı olarak hocanın çok fazla etkin olmasına gerek kalmadığı görülmektedir. Keskin sınırlarını ikna ve rıza ekseninde ama bu ikna ve rıza sürecini de oldukça görünmeyen bir şekilde gerçekleştirmektedir. Aslında kendi içerisinde de bu karakterin açmazlarının olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu karakter karavanının üzerinde örtülü olan deniz manzarasından da anlaşılacağı üzere ona yüklenen ya da toplum tarafından hoca kavramına yüklenen sınırlardan kurtulmak istemekte ve bu sınırları daha sonra kaldırmaya çalışmaktadır. Farklı bir ifade ile aslında çoğu karakter gibi bastırdığı duyguyu yaşama kararı almaktadır. Bu durumu hocanın kızından da gözlemek mümkündür çünkü aslında bu karakterinde ailesinden çekindiğinden dolayı istediği bir tercih yapmadığı görünmeyen bir baskıyı hissettiğinden ya da *hocanın kızı olma* durumundan dolayı kısacası toplumsal etki sebebiyle böyle bir seçim yaptığı ancak zamanla onunda değiştiği gözlemlenmektedir. Bu duruma benzer bir şekilde Ruhiye karakterinin “*öldüğünü duyunca ferahladım sonra sıkıntı çöktü üstüme*” ile “*biz çocukluk sen değildin*” söylemi incelendiğinde ilk söylemde karakterin yüzleşemediği duyguların hayatına olan etkisini ve diğer söyleminde ise yüzleşmenin gerçekleştiğini görmek mümkündür. Karakter yaşadığı olay sebebiyle toplumsal önyargılarında etkisiyle eşine karşı suçluluk duygusuna da sahiptir. Meryem ve Peri karakterlerinin de bastırdıkları duygular sebebiyle birbirlerine ilişkin oluşturduğu önyargılı tavırlardaki değişimlerde bahsetmek gerekirse öncelikle her iki karakterinde başlarda yüzleşmek ya da bastırdıkları duygunun bilinmesini istemedikleri gözlemlenmektedir. Meryem’in “*Şifa bulmaya geldim, dedikodu yapmaya gelmedim*” söylemi ile Meryem’in getirdiği böreği yemediği için Melisa karakterinin Peri’ye söylediği “*İnsanların geldiği bir yer var. Kendileri mi karar veriyor. İnsanların geldikleri bir ortam var. İnsanların sosyal alt yapı ve kültürleri var. Onlara kendileri gibi davranmalarına izin ver*” şeklindeki söylemi sonrasında Peri karakterinin takındığı sert üslup ve tavır da aynı şekilde yüzleşmek istemediği ya da bastırdığı duygu ile karşılaşma sürecini ifade etmektedir. Daha sonra her ikisi de bu durumu aşmaya başladıkları bir dönemde Meryem’in “*iyileştin Meryem bir daha gelme diyeceksin diye korkuyorum*” şeklindeki ifadesi hem korku hem de güven duygusunun oluşmaya başladığına işaret etmektedir. Bu anlamda Peri karakterininde aslında belirttiği şekilde ifade etmek gerekirse “*Bastırdığımız konuşamadığımız duygular var. Bu durum sağlık problemine sebep oluyor. Su nasıl taşın üzerindeki çatlağını mutlaka bulur bu da öyle. Hayatımızın belli döneminde duygusal bakımdan tıkanıp hissediyoruz. Sanki bütün hisler kafese tıkmış gibi olur. Bu durum çevreyi-sağlığı etkiler. Duygular gerekli ve faydalıdır. Tüm duyguları hissetmek için kendimize izin vermemiz kim olduğumuzu tanımlayıp ne hissettiğimizi bulmaya yarayacak köprülerdir duygular. Duygularımızı bastırmak üzerimize yük olur.*

Olumsuz etkisini sağlığını bozulmadan anlayamayız”.

Kaygı, korku, telaş-gündelik telaş, baskı, kontrol, yabancılaşma, güven vb gibi pek çok duygu ile her alanda ve her anlamda karşılaşmak mümkündür. Dizi ekseninde de çoğu duygunun var olduğu görülmektedir ancak değişim ve dönüşümün kaçınılmazlığı gibi duyguyu anlamak-hissetmek ve en önemlisi de yaşamın da önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü duygu ilişkisel bir kavramsallaştırma ve gündelik hayat başta olmak üzere insan olarak yaşanan her anda pek çok duygu ile bazen aynı anda karşılaşmaktadır. İnsanı birey olarak da toplum ekseninde de oldukça etkileyen duygu çoğu zaman sebep ve sonucu da ifade etmektedir. Bireyin varoluşunu anlamlandırmasında kültürel duygu kodlarının varlığı yadsınmamaktadır.

7. Sonuç

Gündelik hayat çoklu gerçekliklerin olduğu birey sayısı kadar gerçekliğin ve de anlamların oluştuğu yatkinlikler çevrili bir şekilde sürekli yeniden üretilen bir alandır. Söz konusu çoklu gerçekliklere yönelik ilişkisel bir bakış açısının değil de tözcü bir yaklaşımın benimsendiği durumlarda oluşan çatışma durumları hem birey hem toplum ekseninde oldukça zor bir sürece yol açmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken çoklu gerçekliklere ilişkin saygı çerçevesinde gelişen bir diyalog sürecidir. Bir başka ifade ile bireyler aslında ne kadar çok gerçeklik düzeyi ile karşılaşır ve de ne kadar çok diyalog içerisinde bulunursa söz konusu ötekileştirme biçimi ve eşitsizlik durumunun oluşması engellenecektir. Bireyler bu karşılaşmalar içindeki ilişkisel süreçlere dâhil oldukça ‘öteki’ algısından sıyrılarak varoluşa odaklanacak ve ayrımsal bir bağlam şeması oluşturma davranışından uzaklaşacaklardır. Bu bağlamda çalışma ekseninde Türkiye toplum yapısına ilişkin bir çerçeve sunan dizi düşünüldüğünde toplumsal ayrımların yaşantı dolayısıyla bireylerin gerek gündelik hayat söylemleri gerekse de eylemleri düşünüldüğünde aile başta olmak üzere eğitim gibi kurumların yanı sıra bireyin yaşamına dâhil olan tüm faktörlerin ve de bireylerin onun hayatında ve hayata ilişkin bakış açısında etkili olduğu gözlemlenmektedir. Habitusun yaşantı ekseninde şekillendiğini belirtmek bu anlamda oldukça önemlidir çünkü bireyin yatkinlikleri sınıfsal olarak ifade etmek yerine yaşam koşullarına içkin olduğunu belirtmek gerekmektedir. Söz konusu olan yaşam biçimleri ve sahip olunan söylem ve bilginin eyleme yansıyan zamanları göz önünde bulundurulduğunda *Bir Başkadır* dizisi tanımak ya da tanımamak eksenli şekillenmektedir. Bireylerin yaşamına dâhil olmakla ilişkili olan tanıma ve anlama süreci söz konusu olmadığında strotiplerin oluşmasına neden olmakta ve bu strotiplerin de toplum içerisinde eşitsizlik biçimlerini yarattığını söylemek mümkündür. Gerek karakterler ve yaşamları gerekse de dizi ekseninde çalan müzikler, mekânlar ve zamansal durumlar göz

önüne alındığında söz konusu eşitsizlik noktalarını hissetmekle birlikte aslında insana olan vurguyu ve bu vurguya bağlı olarak da *biz* duygusunu hissetmek mümkündür. Bu anlamda çalışmanın insan ve insanın duyguları, yaşantısı, söylemleri ve eylemleri ile hayata dâhil olma çabasını ve de anlama sürecinin gerçekleşmesini sağlayacak olan tanımanın ne derece önemli olduğu vurgulanmaktadır. Tanıma ve anlama süreci bireyin kendisine yönelik olarak da gerçekleşmesi gerekmektedir. Çünkü çoklu gerçeklikler arasında birey pek çok duygu ile de karşılaşmakta ve bu duygularının yansımalarını kendisi ekseninde ancak anlamlandırabilmektedir. Bu anlamda tanıma öncelikle bireyin kendisi ile başlayan bir sürece işaret etmekte, varoluş ve duygu anlamlandırmasına ilişkin kendini keşfetme ve anlam katma farkındalığı ile sonuçlanmaktadır. Dizi ekseninde aslında genel olarak bu memlekette düşüncelerin ve duyguların bastırıldığı, sessizlikle birleştirildiği, kutuplaşma ve kimlik çatışması ile temsillerin ön planda olduğu *biz* duygusu yerine çelişkilerin vurgulandığını söylemek mümkündür. Tıpkı çoklu gerçeklikler gibi dizi ekseninde de çoklu gerçeklikleri ve çoklu anlamların olduğu gözlemlenmektedir. Bu anlamda vurgulanması gereken şey ise farklı konuların, bireylerin, diyalogların birbirlerini dönüştüreceğidir. Kültürel, bireysel ya da sınıfsal başkalık söylemi yerine insan vurgusunun ve yaşam dünyalarının karşılıklı tanıma sürecine dahil olması gerekmektedir. Bu tanıma süreci ile birey öncelikle kendi iç dünyasına dönerek kendi farkındalığını yaratma, özsaygısını kazanma ve dolayısıyla da bireysel farklılıklara saygı duyarak geçmiş yaşantıların getirdiği kimlik çatışmaları, kutuplaşmalar, ötekileştirmeler döngüsünden sıyrılacaktır.

Kaynaklar

- Acar Savran, G. (2013). *Beden Emek Tarihi: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Balkız, B., Ögütle, V. S. (2012). Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın “Gerçekliğin sosyal inşası” teorisi ve eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 33-49.
- Baudrillard, J. (2005). *Simülarklar ve Simülasyon*. Oğuz Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bakewell, S. (2016). *Varoluşçular Kahvesi: Özgürlük, Varoluş ve Kayısı Kokteylleri*. Emre Gözgülü (Çev.) İstanbul: Domingo Yayınları.
- Berger, P., Lucmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. Vefa Saygın Ögütle (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M., Webster, A. (2009). *Sosyoloji*. Kemal İnal, Yeliz Kartal, Nurgök Özkale, Kasım Toraman, Yağmur Özkan, Ali Rıza Güngen (Çev.). Ankara: Siyasal Basın Yayın.

- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler*. Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. Bediz Yılmaz (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Buchanan, L. (2014). *Deleuze ve Guattari'nin Anti-Ödipus'u: Okuyucu Rehberi*. Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan (Çev.) Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Cevizci, A. (2017). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cibran, H. (2020). *Ermiş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cioran, E.M. (2013). *Çürümenin Kitabı*. Haldun Bayrı (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Collins, R. (2015). *Sosyolojide Dört Ana Gelenek*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayınları.
- Danermark, B., Ekstrom, M., Jakobsen, L., Karisson, J. C. (2018). *Toplumunu Açıklamak: Sosyal Bilimlerde Eleştirel Realizm*. Ümit Tatlıcan (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Delaloğlu, B. (2001). *Frankfurt Okulunda Sanat ve Toplum*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Eagleton, T. (1990). *Edebiyat Kuramı*. Esen Tarım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T. (2012). *Hayatın Anlamı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Elias, N. (2016). *Sosyoloji Nedir?* Oktay Değirmenci (Çev.). İstanbul: Olvido Kitap.
- Elias, N. (2000). *Zaman Üzerine*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Esgin, A. (2018). *Gündelik hayat sosyolojisi: Tarihsel süreç ve temel ilkeler*. A. Esgin, G. Çeğin (Ed.). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Fay, B. (2005). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Falzon, C. (2001). Foucault ve Sosyal Diyalog: Parçalanmanın Ötesi. Hüsametdin Arslan (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Fletcher, A. J. (2016). Applying Critical Realism in Qualitative Research: Methodology Meets Method. *International Journal of Social Research Methodology*, 20(2), 181-194.

- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. Ferhat Taylan (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Bilginin Arkeolojisi*. Veli Urhan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2019). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları: Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Bir Eleştirisi*. Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız (Çev.). Bursa: Sentez Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, E. (2019). *Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler*. Adem Bölükbaşı (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Hafıza*. Banu Barış (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Hekman, S. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik: Mannheim, Gadamer, Foucault ve Derrida*. Hüsmettin Arslan, Bekir Balkız (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Kivinen, O., Piironen, T. (2012). *Pragmatist metodolojik ilişkilencilığe doğru*. G. Çeğin, E. Göker (Ed.). Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Kuçuradı, I. (2006). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi III: Moderniteden Modernizme (Gündelik Hayatın Meta Felsefesi)*. Işık Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*. Işık Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2018). *Ritimanaliz: Mekan, Zaman ve Gündelik Hayat*. Ayşe Lucie Batur (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Magge, B. (1990). *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi Evrim Matbaacılık.
- Massumi, B. (2019). *Duygu Politikası*. (Çev.) H. Erdoğan. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Öğüt, V. S. (2019). *Kurumların Sosyal Gerçekliği: İlişkisel Realist Bir Yaklaşım*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Özlem, D. (1990). *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*. İstanbul: Ara Yayıncılık.

- Politis, H. (2012). *Kierkegaard Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Powell, C., Depelteau, F. (2015). Giriş. G. Çeğin, A. Esgin (Ed.). *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Ritzer, G. (2014). *Sosyoloji Kuramları*. Himmet Hülür (Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Slattery, M. (2010). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz (Çev.). İstanbul: Sentez Yayınları.
- Schrag, C. O. (2006). *Heidegger Felsefesinde Fenomenoloji, Varlıkbilim ve Tarih*, G. Ateşoğlu (Der.). Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stone, A. (2018). *Feminist Felsefeye Giriş*. Yonca Cingöz, Bilge Tanrıseven (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Tatlıcan, Ü., Çeğin, G. (2014). *Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, F. (2014). Peter L. Berger’in yabancılaşma anlayışı: Diyalektik bilincin kaybı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(2), 29-48.
- Thorpe, C. (2015). *İlişkisel bir sosyolojik paradigma uygulamak için eleştirel stratejiler: Bourdieu ve vahşi sosyolojik teorik mücadeleler*. C. Powell ve F. Depelteau (Ed.). *İlişkisel Sosyoloji Ontolojik ve Teorik Yönelimler*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Vonderberghe, F. (2012). Gerçek ilişkiseldir: Pierre Bourdieu’nün üretken yapısalcılığının epistemolojik bir analizi, G. Çeğin, E. Göker (Ed.). *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar*, Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Wallace, R. A., Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Leyla Elburuz, M Rami Ayaz (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Notları: Bu çalışma gündelik hayat bağlamında “Bir Başkadır” dizisinin eleştirel realist bir bakış açısı ile değerlendirilmesidir.

Yazar(lar)ın Katkıları: Makaleye tüm yazarlar eş katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar(lar) tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Gündelik Hayat Ekseninde “Bir Başkadır” Dizisinin Eleştirel Realist Bir Bakış Açısı İle Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “*Universal Journal of History and Culture*” hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazarlara aittir.